

FEJÉRMEGYEI NAPLÓ

POLITIKAI, TÁRSADALMI és SZÉPIRODALMI KOZLÖNY.

43

Megjelen hetenkint 3-szor
hétfőn s szombaton este
és csütörtökön délelőtt.

Előfizetési a kiadóhivatalban
és a megyei postahivatalnál.

Felolvas szerkesztő:
BONTIZ FERENC.

Kiadótalajdonos:
MILLER JÓZSEF.

Előfizetési ár:

Egész évre . . . 6 frt — kr.
Félévre . . . 3 frt — kr.
Negyedévre . . . 1 frt 50 kr.

A 30 helyre osztott oldal helyenkint

50 kr. Bélyegilleték külön 30 kr

Nyilttér soronkint 50 kr.

Többzori hirdetéseknel engedmény

A kath. nagygyűlés.

A tegnapi nap eseménye az, hogy megalakult a magyar néppárt és hogy Zichy Nándor gróf ezen párt élére állott.

Most már van erős bizalmunk, hogy az a szent ügy, melynek szolgálatában állunk, győzni fog!

A székesfejérvári kath. nagygyűlés fényesen sikerült. Fényesen sikerült nemcsak azért, mert oly fényesen és előkelő vezérkar vetett részt a gyűlésen, hanem azért is, mert oly fontos kijelentések és oly megegyező, gyűjtő beszédek mondtak, melyek a jelenlevő 15 ezer főnyi katolikus lélekben ébresztették fel a tetterők és a cselekvés szükségét.

Istené a dicsőség! Az a lelkes egyetértelmű közreműködés, melyet a papok, világiak vállalva kifejtettek a kath. nagygyűlés létrehozásában, biztosít bennünket arról, hogy Székesfejérvár, valamint kilencszáz évvel előbb központja volt a kath. nemzeti intéstitió megalkotásának, ugy ma is központja lesz a megtámadott kath. jog védelmének és győzelmének!

A kath. nagygyűlés lefolyásáról, tudósítóink és gyorsíróink feljegyzései alapján a következőkben számolunk be:

Az előkészületek befejezése.

A kath. nagygyűlésre már a szombati nap folyamán számos idegen vendég érkezett városunkba. A végrehajtó-bizottság, mely a délután folyamán megtette utolsó intézkedéseit a terem díszítésére és a díszmenet felállítására nézve, néhány tagja által folyton képviselve volt a Perronon, hogy a vendégeknek utbaigazitással szolgáljon.

Szombaton este érkeztek már meg Zichy Nándor gróf nejével és Livia leányával, Esterházy Miklós Mór gróf, Majláth Gusztáv gróf, Holdházy püspök, dr. Stegmüller szombathelyi nagyrépost stb. — Este a város már igen élénk képet nyújtott, a fogatok egymást érték, több helyen már nemzeti lobogó is volt látható.

A lövölde nagyterme festői képet nyújtott. A főbejárat előtt volt az elnöki emelvény felállítva, mely egy méter magas dobogóból állott, korlátal körülvéve. A korlát nemzeti színű drapériával volt bevonva és a közepén a szónokok számára egy kis kiugróval bírt. A nyugoti karzatot tartó két oszlop előtt állt jobbról a pápa, balról a király életnagyságu mellszobra, melyek bordeaux-pelushel bevont emel-

vényen nyugodtak, maguk az oszlopok pedig a pápa és király színeivel voltak bevonva.

Az oszlopok között levő három ívezetlet városi, megyei és nemzeti színű drapériák díszítették. Ezen oszlopzat előtt volt az elnöki asztal felállítva, körülveve karosszékekkel, ettől balra egy kisebb asztal a jegyzők számára. Az emelvény alatt balra a hírlapírók foglaltak el egy hosszabb asztalt, jobbra pedig a gyorsírók számára volt egy kisebb asztal.

Künn a szabadban a lövölde kertjének egy része léceel van elválasztva a parkírozott résztől. Itt a nagyteremmel szemben a lövőház oszlopzata előtt volt a másik szószek felállítva. szintén nemzeti színű drapériával bevonva. Itt is külön asztalok voltak a szónok és az elnökök számára.

A gyülekezés.

Vasárnap kora reggel megjelentek a nemzeti lobogók a házak párkányain. Az elsők mindenesetre a püspökség, a káptalani és szerzetes házak lobogói voltak, aztán a Zichy palotán jelent meg egy hatalmas 12 méteres lobogó, és így tovább lassankint a külsővárosok is zászló díszítést öltöttek.

A fogadó-bizottság már kora reggel künn állt a Perronon, a lakásokat Bezőky hitoktató jelölte meg. Míután a bérkocsik kevések látszóttak, számosan privát kocsit is becsátottak a rendezőség használatára.

A Perron érdekessége tarka képet nyújtott, kokárdák, karszalagok változtattak egymást, kik a programokat osztogatták. A Herkó Péter-t és a Magyar Néplap-ot ingyen szórták a nép közé, valamint a magyar néppárt kortesdalát is, melyet azután nagytömegbe verődve énekeltek is a nép lelkesedéssel.

Minden vonat zsufolással meg volt rakva emberekkel, csak a Moórra küldött külön vonat jött vissza üresen, mert a jámbor atyafiak meggondolták magukat és nem mint előre bejelentették vonaton, hanem kocsikon jöttek, mintegy 7-8 százan. De legérdekesebb volt a 10 órakor érkező budai különvonat megérkezése, melyen mintegy 2000-en érkeztek Török-Bálint, Ercsi, Erd, Soóskut és a körültekvő falvakból.

A hatalmas néparadat egy pillanat alatt ellepte a terjedelmes Perront, a zászlókat kibontották, kalapjuk mellett fehérzöld tölak diszelegtek; a nép sorakozott és plebánosaik vezetése mellett vonultak be a városba, hol a püspöki palota oldalánál foglaltak állást. Ezalatt a nép már ezrenkint tolongott a püspökség és városház előtti téren, hova nemskára megérkeztek a többi esperességi kerületek is.

A fejérvári felső alperesi kerület a Kostyelik vendéglő előtt sorakozott és zászlók alatt rendezett menetben vonultak a számukra kijelölt helyre. Ugyanígy tett a csákvári esperesi kerület, mely Zámolyon egyesülve több száz kocsin együtt érkezett a püspöki térre, ezek is voltak néhány ezren.

Ezalatt megérkeztek a vidéki notabilitások is, kik mindnyájan a püspöki palotában gyülekeztek. A városház előtti tér valóságos hangyabolyhoz hasonlított, hol vidékiek egyesülve a városiakkal nagy csoportokba verődtek össze.

A szent mise.

A székesegyház előtt tér 10 órára megtelt idegenekkel. A székesegyház tőzsomzedjében levő „Fejérmegyei Napló” szerkesztőségét valóságos ostrom olá vették azok, kiknek a gyűlésre még nem volt meghívójuk.

Itt foglaltak helyet a megyén kívül eső községek, melyek szintén száz száma érkeztek részint kocsin, részint vasuton.

A székesegyház csakhamar zsufolóság megtelt. A főoltár díszes növényekkel elhalmozva valóságos fényárban uszott. Mellette jobbra volt felállítva Szent István ereklyetartója, melyben a szent koponya van elzárva.

Már 11 óra előtt megtelt a szentély a vidékről összesereglett nagyszámu egyházi gignitáriusokkal. Az arisztokracia, mely gyalog jött át a püspöki palotából, szintén a szentélyben foglalt helyet. Pont 11 órakor érkezett meg teljes ornátusban dr. Steiner Fülöp megyéspüspök, kit a bejáratnál a káptalan és papság fogadott rövid ima után csendes szent misét mondott, mely alatt a nép orgona kíséret mellett énekelte. Mise után a püspök udvari papjaitól kísérvé visszavért a rezidenciába. Az arisztokracia nők egy mellék utcán szintén lakásukra siettek, honnan kocsin hajtottak a lövöldebe. A közönlő nép pedig sietet elfoglalni a rendőrség által kijelölt helyet.

A díszmenet.

A sz. mise alatt Édes István főrendező Seidel Lajos főkapitány és Polcer Péter alkaptány segítségével felállította a kordonokat, A nemzeti karszalagokkal ellátott rendezők, kik már reggel 9 órakor ellepték a városházteret csakhamar tisztává tették a tért a Sz. István tér torkolatától a Zichy palotáig. Ekkor a közlekedés a mellékes utcákon már teljesen fennakadt. A viziváros és a megyei esperesi kerületek egyrésze a zsidótemplomig, a többiek pedig a püspökség előtt a zirci templomig álltak.

Az elnökség a sz. István utca bejárata előtt gyülekezett. V á s á r h e l y i S z a b ó György városi bizottsági tag vitte elől a hatalmas atlasz-kasmir nemzeti lobogót, melyről tenyérnyi széles szalag csüngött alá tetejébe pedig borostyán koszoru volt függesztve, mellette széles nemzeti övekke Quaiser János és Hójj József urak lépdelték. Megindult a menet elől 2 díszbe öltözött lovas rendőrrel nyolcas sorokban Legelő Zichy Nándor, Esterházy Miklós Mór, Cziráky Antal, ifj. Zichy János Szögyény-Marich Géza, Kégl György Meszlény Benedek, Dr. Major Ferenc és Atmány Ferenc elnökök, utánuk az aris

tokrácia Br. Vécsey Sándor Zichy János id. Zichy Aladár, Zichy Agost, Zichy Gábor, Zichy Vladimir, Esterházy Ferenc, Libits Adolf stb., a végrehajtó bizottság tagjai, számos földbirtokos, kanonok és egy belátatlan hosszú sora a katolikus polgároknak.

Az egyes községek többnyire lelkészeik vezetése mellett szép rendben sórakoztak számosan nemzeti lobogót is hoztak.

A menet példás rendben folyt le. Az indulás 4-es, 8-as sorokban történt. Programszerűleg városrészekenként, illetőleg községenként vonultak a polgárok megtartva az egyes községek közt a kellő distanciát. A tömeg a megyeház téren nagyobb helyet nyervén szélesebb sorokra bomlott s ezt a rendezést a lövöldözés a lövöldőség. A rendezőség dícsőratomlótó tevékenységet fejtettek ki különösen az elindulásnál, majd a lövöldözés helyiségében, hol a nagy község járatan lévén, a rendezők utmutatását nagyon igénybe vette. Hogy felvonulás közben példás rendet tanusított a tömeg, abban nagy érdemek van a vidéki plebánosoknak, a kik mintegy vezérek csapatuk élén álltak mindvégig.

Az elvonulás egy teljes órát vett igénybe, úgy hogy mikor a menet eleje $\frac{3}{4}$ órákor a lövöldözés ért, a városrészre még akkor is sorakoztak a községek, kiknek rendtartása körül Kostyelik Ferenc, főlele Pap Adám, Péntes Imre, Forstor György urak és még néhány főrendező buzgólkodott.

Gyönyörű szép verőfényes őszi nap kedvezett a díszes felvonulásnak. A házak ablakai kíváncsi hölgyközönséggel teltek meg és számos jobb sorsra méltó uri emberrel, kiket a liberális külszín visszatartott a részvételtől.

A Ferenc József nőnövelde, ablakait szőnyegök és virágok díszítették. És a megragadó képben csak a megyeház és a város-csusz falai meredtek az ég felé, mint két esodálattal megkövült oszlopzat, mint két hatalmas vasbílincs, mely nem bírta lekötni azt a promothousi tüzet, mely az óváros poraiból elővarázsolta azt a fényes képet, mely századokkal előbb égett a keresztény polgárok szíveiben. Mindenütt, a merre a menet elvonult a Kossuth-, Széchenyi- és Uj-utókat a kíváncsiak ezrei tartották megállva.

A nagygyűlés megnyitása.

Végre a lövöldözés ért a menet, melynek környékét szintén a polgári rendezők és tüzolták tartották fenn a rendet, néhány diszruhás rendőrrel.

A lövöldözés bejártánál színes táblák muatták a községeknek, melyik uton járhatnak a terebe és korlátok, vagy az állóhelyekre és a külső emelvényhez.

Itt a kath. legényegylet csoportokba felállítva kalauzolta ajtórol ajtóra a bemenőket: itt volt Szabad dr. és Szentiványi Károly a végrehajtó bizottság elnöke és jegyzője, kik a rendezőknek adtak utasításokat.

A teremben és karzaton mintegy 400 szék volt felállítva, melyek csakhamar megteltek. A női karzatok közönsége már jóval a gyűlés megnyitása előtt elfoglalta helyét. A főrangú hölgyek karzata is egészen megtelt.

Az elnökökön kívül az emelvényen voltak még Id. Zichy János, Apponyi Géza, Zichy Agost, Zichy Gábor, Zichy Vladimir, Br. Vécsey József főudvarmester, Cziráky László, Esterházy Ferenc grófok, Hoházy János, püspök, Dr. Vajay István országyűlési képviselő, Dr. Marsovszky Endre, Podrovszky Sándor, Barca Gábor, Seidel Lajos rendőrkapitány, Tóth Arthur, Szegfű Ignác, Gremspöger István, Kalocsay Alán, Miller a végrehajtó bizottság tagjai, Dr. Lausmann és Dr. Say Viktor a nagygyűlés jegyzői, és még számosan.

A teremben csakhamar megtelt minden zűg. A széksorokat számos notabilitás fog-

lalta el. A gyorsírói asztalnál Dr. Antolik, Hang Dániel és Dr. Hofnagel János lapunk munkatársai ültek.

Egy óra körül harsogó éljenzés szakította meg a terem csendjét és csakhamar megjelent az emelvényen dr. Steiner Fülöp püspök, dr. Klauk és Streit udvari papjai kíséretében. Helyet foglalva az elnöki asztalnál, a zaj lecsendesülésével elmondta megnyitó beszédjét, formában és eszmében a legszöb és tökéletes beszédek egyikét, mely lángolt, gyújtott, hatott. Az Isten, király és hazaszóretet remek egybefűzése volt, melynek minden passzusát tomboló zaj, éljen és helyeslés követte. A közönség, hölgyek férfiak hangosan zokogtak és együtt kiáltották a püspököket: „Életünket és vérünket hitünkért, papáért, királyért és hazáért!”

Csak percek múlva csillapodott a lelkesedés midőn Esterházy Miklós Móríc a pápához, királyhoz, királynéhoz, József főherceghez és a primáshoz intézett táviratok szövegét felolvasta.

Ezután mendotta el azon politikailag rendkívül fontos beszédet, mely nyílt hadat izon a liberális kormányynak minden téren. A tömeg leste minden mondatait és óriási lelkesedéssel tört ki, midőn a végén kijelentette, hogy az apostoli keresztet védelmére egyesíteni és tömöríteni kell a katolikusoknak.

Ezután dr. Major Ferenc városi tisztí főorvos lépett a szószékre. Beszéde meleg, meggyőző módon foglalta össze minazon égető szükségletét, mely a katolikus társadalmat képes lesz a megromlástól megmenteni. Szavai általános helyesléssel találkoztak, különösen, midőn a liberális sajtó destruktív törekvéseit igaz erős szavakkal elítélte.

Ifj. dr. Zichy János gróf a politikai szervezkedésről szólott, oly kiváló tapintattal diplomaciai érzékkel és körültekintéssel, hogy beszédje méltán fog az ország határain túl is érdeklődést kelteni.

Dr. Marsovszky Endre tabajdi földbirtokos alapos tanulmány és helyes jogi érzékre valló módon fejtegette az autonómia kérdését. Beszéde helyes elvekre fektetve egészen megfelel azon módozatoknak, melyek alapján az autonómia megvalósítható lesz.

Kalocsay Alán főgimn. tanár volt az utolsó szómonk, a ki a szociális kérdéseket a társadalmi renddel szembeállítva győszert csakis az Istenhez és a pozitív hithez való visszatérésben talál. Beszéde kiváló hatással volt, és eredeti eszmái magas szellemi nivóra vallanak. Befejezésül egy határozati javaslatot ajánl, melyben a kath. mozgalom keresztülvitelére a keresztény ligák megalakítását mondja ki. Ezt nagy lelkesedéssel el is fogadták.

Végre még dr. Lausmann József jegyző olvassa fel a 8 pontból álló határozatokat, melyek mindegyikét a nagygyűlés zajos helyeslése között el is fogadták.

Záróbeszédet Zichy Nándor gr. mondott. Minden szava, minden mondata ott ült már a jelenlevők ajakán, mintogy hallgatói lelkéből vette a gondolatot, a szót, mely gyújtott, lángolt mint a villám és keresztül fog viharozni az egész országon. A kath. népek nem kelletek a jelenlegi pártok, ami a népek kell, az itt ma kijelentetett, a magyar népek pártja tehát az, mely megfelel a kath. olvoknek és érdekeknek. Mi mindnyájan nép vagyunk, mindnyájan egyet akarunk, legyen tehát kath. magyar néppárt!

Több sem kellett, tombolt, tapsolt a tömeg és mit mindenki várt, óhajtott, az megszületett! A magyar néppárt, melynek programjában benn kell lenni a pragmatika sankciónak, a 67-es kiegyezésnek.

Ekkor érkezett meg József főherceg távirata Wörishofonból, ez volt a méltó finale a nagygyűléshez, melyet dr. Steiner Fülöp megáldott, mely áldást a tömeg térdre hullva fogadott.

Négy óra körül volt, midőn az óriás-ember tömeg szétszórt a városban. A vidékiek legnagyobb része az esti vonatokkal elutazott. Az arisztokracia férfi és női tagjai valamint a notabilitások és a szereplő egyének a püspöki palotában gyülekeztek és itt beszélték meg a nap eseményeit. Öröm, lelkesedés ült a hivekben és hála szállt az egkek Urához a dícső sikerért, mely a katolicizmusnak messze kiható akciója nyomon fog kísérni.

Az esti órákban érkezett Romából a szentsége a pápa távirati válasza, míg a bécsi nuncius már a délután folyamán értesítette a szentséges atya áldásáról.

Az első benyomások alatt még képtelenek vagyunk higgadtan mérlegelni a kath. nagygyűlésen megindult új irányú zászlóbozást, de annyi már előre is bizonyos, hogy az egyházpolitika lejtőre ért, melyen gyorsan fog a megsemmisülés örvényébe gurulni.

A szfejérvári kath. nagygyűlés határozatai:

I.

Mi a kath. jog védelmére egyesülünk. A mi actiónk a védekezés. Ezt akarjuk a törvényhozásban érvényesíteni. Ez a mi politikánk, és tárt karokkal fogadjuk azokat, kik ehhez járulnak. Nem elég minden egyesnek vallásos életet élni és az egyház rendeletei szerint a szentségekben részesülni, hanem kötelessége egyszersmind hitét a közéletben is vallani. Ezért kimondjuk, hogy kötelességünknek ismerjük, községi, hatósági és országos képviselő-választásokban résztvenni és megbízható katolikus férfiakra szavazni, és hogy a jövő választásoknál azokra kik az egyházpolitikai törvényekkel Magyarország keresztény jellegének eltörölését — a polgári házasságot és a vallástalanságot — megszavazták, semmizsin és ürügy alatt nem szavazhatunk.

Mindazoknak, kik az egyházpolitikai kérdésekben párt és pártfegyelmen felülemelkedvén, igaz meggyőződésük szerint a kath. egyház álláspontjainak jogosságát elismerték és annak védelmére keltek, bizalmat szavazunk.

II.

Ugy a társadalomban, mint az államban a keresztény felfogás és a hitelvek érvényesülésére kell törekednünk. Azért, kiki tőleg telhehetőleg a kath. egyesületi élet előmozdítására törekedjék, kath. ifjusági, kath. legény- és munkásegyletekben részt vegyen és a kath. jótékonyági egyesületek működéséhez járjon.

A szent atya az egész világra szóló pásztori levelében kijelente az irányt, melyet ezekben is követni kötelességünk. Ennek alapján a szociális és munkás kérdés helyes megoldásához is hozzá akarunk járulni, — a keresztény igazság és szeretet alapján. A szent atya által kijelölt irányban fogunk e nagy horderejű kérdés megoldásában közreműködni és e törekvésünkben azon leszünk, hogy a munkás, kézműves és kisbirtokos sorsa lehetőleg javitassék, hogy annak és családjának megélhetése, vagyonszerkezete és a kisbirtokos vagyó-

nának s családjának érdekében való fenntartása lehehetőleg biztosítottassék.

III.

A szülők kötelessége gyermekeiket kath. hitben nevelni, ahol csak lehet, kath. iskolába járni és valóságos életükre ügyelni. Ahol annak szüksége fennforog, arról kell gondoskodni, hogy katolikus kisedovodákkal bírjunk. Már létező kath. népiskoláinkat fenn kell tartani és mindenütt, ahol kath. népiskolák felállítását a katolikusok száma megengedi, ilyennek létesítésére kell törekednünk. Kath. középiskoláinkat és jogakadémiáinkat igyekezzük szintén rendeltetésük és alapítványai értelmében fenntartani. A kath. Pázmány-egyetemet, mint a katolikus egyetemet kívánjuk bírhatni, hogy az egyetemi kath. alapítványok kath. egyetemet szolgáltassanak.

IV.

Ha az 1868. évi LIII. t.-cz. a gyermekek vallásos hovatartozásáról szóló törvényjavaslat szerint módosították: nem szünnénk meg oda törekedni, hogy úgy a multa, mint a jövőre nézve is a katolikus egyház által megáldott vegyes házasságból született gyermekek a szülők fogadalmainak és az egyház utasításainak megfelelőleg a katolikus hitben neveltséneek és hogy az egyház előtt kötött egyezségnek jogérvénye mindenkor fenntartassék.

V.

A mi a törvényhozás mind a két házban a katolikus nép meghallgatása nélkül megszavazott polgári házasságot illeti, még ha az törvényerőre emeltetnék is, nem szünhetnének meg ennek tőlünk való elhárítását minden törvényes és alkotmányos uton s módon ezentúl is szorgalmazni.

VI.

Oly törvény alkotásához nem járulhatunk, mely szeretett hazánkat a boldogságos Szűz Mária országát keresztény jellegétől megfosztja és ezért soha bele nem nyugodhatunk abba, hogy a kereszténységet megtagadni, a kereszténységből kiválni, az egyszer megkeresztelt gyermeket a törvény erejénél fogva a kereszténységből kiszolgáltatni és a hitetlenséget törvényesíteni lehessen. És mivel ezek foglaltatnak benn az izraelita vallás receptiója és a vallás szabad gyakorlatairól szóló törvényjavaslatokban, azért ezen javaslatokat kárhoztatjuk és ha törvényerőre emeltetnének, azok megszüntetését a törvényhozás feladatának tekintjük.

VII.

Szükséges, hogy az apostoli királyi kegyuri és az államfelügyeleti jogának sérelme nélkül az egyház — a kath. autonomia mielőbbi életbeléptetésével — közegei által maga intezze mindazon ügyét, mely jelenleg nagyrészt a parlamenti kormány hatáskörébe vonatik.

VIII.

Ma pedig legfőbb kötelességünk az egész kath. egyházzal, a bibornok Hercegprímással és a püspöki karral egyesülten Urunk, királyunk apostoli Felségét, alattvalói hódolattal, bizalommal és szeretetteljesen kérni, hogy az egyházipolitikai javaslatoktól a szentesítést megtagadni méltóztassék.

IX.

Kaloesay Alán indítványára a nagygyűlés egyhangulag elfogadta.

Hogy az országszerte rendezett katolikus nagygyűlés által kontemplált célt: a katolikus közfigyelem, öntudat, érdeklődés és aktivitás felkeltését ne csak néhány órányi vagy néhány napi könnyen muló lelkesedésben, hanem katolikus szent Hitünk és Anyaszentegyházunk áldásos érdekei iránt minden országos, megyei, városi, községi avagy társadalmi téren felmerülő kérdés alkalmával állandó figyelem, érdeklődés és összetartásban nyilvánuló siker koronozzák:

a nagyülés határozatilag kimondja, hogy:

a jelen nagygyűlés előkészítő, azaz végrehajtó bizottsága a nagygyűlés után is permanenciában marad és városonkint, sőt községenkint is permanens bizottságok alakittassanak, a melyeknek feladata legyen a nagygyűlésen megjelent kath. polgárokat folyton evidenciában és összetartva s esetleg másokat is csatlakozásra szólítva, — minden kath. ügyeinket érdeklő mozzanatot figyelemmel kísérni és tagok figyelmét minden fentebb téren lemerülő kérdés alkalmával felhívni, s az illető kérdésben elfogalando kath. állásponthez való hű ragaszkodását ezáltal mintegy biztosítani.

A nagygyűlés üdvözlő táviratai.

A királyhoz.

Ő császári és apostoli királyi Felségének Bécs.

Szent István első apostoli királyunk sirjánál, e megszentelt földön, melyen a magyar állam évszázadok viharait túlélt alapját megvetette, aggódó szívvel gyülekeztek Felséged hű katolikus alattvalóinak ezrei, reményt és bátorítást merítvén Felséged iránti hű ragaszkodásukból, Felségednek a nemzet iránti atyai gondoskodásából és azon tudatból, hogy őket Felségeddal ugyanazon hit boldogító szent köteleke egyesíti. Fogadja Felséged alattvalói tántorithatlan hűségünk és ragaszkodásunk legalázatosabb és lelkesült nyilvánítását.

Steiner Fülöp püspök, Zichy Nándor gr., Esterházy Miklós Mór gr., Cziráky Antal gr., ifj. Zichy János gr., Szűgyény-Marich Géza, Kégl György, Meszlényi Benedek, dr. Major Ferenc, id. Almásy Ferenc.

A királynőhoz.

Ő császári és királyi felségének Erzsébet császárné és királynénak Bécs.

Felséged dicső védszentje, árpádházi 19. Erzsébet ünnepének előestéjén hű alattvalóinak ezrei sz. István első apostoli királyunk sirjánál összegyűltek, hogy e nehéz időkben és súlyos aggodalmak között a magyar állam megtámadott keresztény jellegének, sz. egyházunk alkotmány biztosította szabadságának, a keresztény házasság szentségének is kell a nő méltóságának

védelmére, sorakozzanak. — Boldogok, hogy ez alkalommal Felségedet, kinek vállát 19 István koronája érintette, kinek Szeretetteljes gondoskodását a magyar nemzet már annyiszor érezte, ki Felséges férje uralkodói gondjainak részese, hódolatteljesen és lelkesült örömmel üdvözölhetik és az Ur oltára előtt buzgón imádkozhatnak, hogy a jó Isten Felségedet egy hosszú élet vigaszteljes éveivel megáldja.

Steiner Fülöp püspök, Zichy Nándor gróf, Esterházy Miklós Mór gróf, Cziráky Antal gróf.

József főherceghez

Ő császári és királyi felségének József főhercegnek

Wörishofen, Bajorország.

A Sz. István sirjánál összegyűlt katolikusok ezrei Fenségedet, a dicsőségesen uralkodó háznak e megyében élő és annyi hálával és szeretettel környezett tagját mély hódolattal és lelkes örömmel üdvözlik.

Dr. Steiner püspök, Zichy Nándor gróf, Esterházy Miklós Mór gróf, Cziráky Antal gróf.

A hercegprímáshoz

Főmagasságu Vaszary Kolos bibornok hercegprímás urnak

Budapest.

Herecségednek a székesfejérvári kath. nagygyűlés végrehajtó-bizottságához intézett levele a mai napon egybegyűlt sok ezer katolikus honpolgár előtt felolvastatván, a nagygyűlés óriási lelkesedés között mond forró köszönetet buzdító szavaiért. És Főmagassággal egyetértve, közös erővel igéri és fogadja itt Sz. István királyi sirja fölött, hogy szent vallásunk szellemében fogja azon dicső harcot megvívni, melynek célja az anyaszentegyházunk épen ezen ősváros falai között nemzeti alkotmányunk sarkkövé tette jogait, teljes épségben fenntartani és megvédelmezni.

Zichy Nándor gróf, Dr. Steiner Fülöp püspök, Esterházy Miklós Mór gróf, Cziráky Antal gróf.

Érkezett üdvözlések.

A pápa távirata.

Santo padre invia apostolica benedizione Catolici riuniti in Congresso sotto la presidenza di v. s.

Card. Rampolla.

Magyarul:

A szentséges atya apostoli áldását küldi a Méltóságod elnöklete alatti katolikus kongresszusban egybegyűlt katolikusoknak.

Card. Rampolla.

József főherceg távirata

Steiner Fülöp püspök

Székesfejérvár

Fogadja méltóságod és a Szent István sirjánál összegyűlt katolikusok legbensőbb hálámat szives üdvözlétekért. Isten áldása vezérelje működésöket, ezért száll imám a Mindenhatóhoz.

József főherceg

A bécsi nunciustól.

Reverendissimo Domino Steiner episcopo.

Accepi tuum telegramma, quod misi Romam, unde responsio tibi venit. Interea rogo amplitudinem tuam, ut praesidibus et universo conventui catholicorum intima mei cordis auguria offeras, ut eius resolutiones religioni et nobilissimo Mariano Regno benevertant.

Antonius

archi episcopus Caesariensis nuncius apostolicus.

A hercegprímás Steiner Fülöp püspökhöz.

Méltóságos Püspök Ur!

Kegyes Jó Uram!

A Székesfejérvárott tartandó kath.

gyűlésre a kegyes meghívást hálás köszönettel vettem, ha nyár volna, kézséges örömmel, igen szívesen mennék, de jelenleg gyöngye egészségem miatt csak lélekben vehetek részt.

A »Szent Jobb«, melylyel első királyunk, Szent István hazánkat, nemzetünket megáldotta, áldja meg a sirja fölött tartandó kath. gyűlést.

Igaz, mély tisztelettel, hő szeretettel öröklök

Méltóságodnak

Budapest, 1894. nov. 14-én
őszinte testvére
Vasary Kolos
bíbores érsek.

A hercegprímás levele

A végrehajtó bizottság elnökehez.
Főtisztelendő Apátilelkész ur!

A Székesfejérvárat, folyó hó 18-án rendezendő kath. nagygyűlés végrehajtó bizottságának szíves meghívását nagy örömmel és köszönettel fogadtam.

A serény és lelkes munkásság, melyet Székesfejérvár kath. lakossága a nagygyűlés létesítése körül kifejt, nemcsak fényes tanúsága a hű ragaszkodásnak, melylyel az első sz. Királyunk sirja által megszentelt város ősei hitén függ, hanem buzdító példa az egész országra is, melynek jövő boldogságát dicsőségét főleg az ősi hit iránti féltékeny kegyelet és az igaz vallásosság gondos, gyöngéd ápolása biztosíthatja,

Isten bő áldása támogassa a nagygyűlés óhajtott sikerét és szilárdítsa azon mély vallásos meggyőződést, mely az egyház és haza érdekeinek védelmében es előmozdításában nagy tettekre képesít.

Szivem e forró óhajátásával ismétlem köszönetemet és kívánom, hogy azt a t. végrehajtó bizottsággal közölni sziveskedjék, maradok

Budapest 1894. nov. 15.

Főtiszt. Apát Ur

jóakarója
Vasary Kolos
bíbornok érsek.

Püspökök.

Isten atyai áldása szálljon le a nagy kath. gyülekezetre. Szent István támadjon föl sirjából és irtsa ki az általa alapított Mária országából az ezer év múlva megújuló pogányságot, mint Kupával tevő.

Schopper püspök (Rozsnyó).

A szíves meghívást hálás köszönettel fogadtam és örömmel vennék részt, de aznap templomszentelésem lévén, csak lélekben leszek jelen nagyrabecsült körükben, áldást kérve a jó Istentől nemes vállalatokra. Kiváló tisztelettel *Hidassy* (Szombathely)

Sajnálom, hogy a gyűlésen csak lélekben lehetek jelen. Excellenciád lankadatlan, lelkes tavékenységre és az egybegyűlték buzgó közreműködésére Isten áldását kívánom.
Meszlényi Gyula szatmári püspök.

Épen most értesülök, hogy holnapra vendégeim érkeznek. Tisztelettel kérem ennél fog Méltóságodat, hogy elmaradásomat kiementoni kegyeskedjék, meglévén győződve, hogy a kath. nagygyűlésre Isten áldását kérve a nemeslelkű vezérferiák hazafias szándékaihoz teljes szívből csatlakozom.
Kitünő tisztelettel

Báró *Hornig* Károly
veszprémi püspök.

A székesfejérvári kath. nagygyűlésre való szíves meghívást igen szépen köszönöm. Egészségi állapotom azonban nem olyan, mely megengedhetné, hogy abban személyesen részt vehessek; de lélekben egyesülök e

gyűlése résztvevőkkel s buzgón kérem az Istent, hogy az egyháznak és hazánk javára fényesen sikerüljön.

Cselka Nándor püspök,
érseki helynek.

Nagyon sajnálom, hogy a székesfejérvári kath. nagygyűlésen részt nem vehetek, még mindig gyógykezelés alatt állva; a hosszabb utazás zsihasztól hat lábaimra. Különben is itt a főgymnastumi alapító felszentelésére kárettem fel. A gyűlés szoros eseményére lefolyására és üdvös eredményére Isten legbővebb áldását lecsdve, maradtam Nagyságodnak kézséges szívességgel Krisztusban rokona *Dessawffy* Sándor esanádi püspök.

Egyéb egyháziak.

Sziből üdvözlő a kath. nagygyűlést és működésére Isten áldását kéri a sztergom i főkapitálan nevében

Sujánszky Antal vál. püspök,
nagyprépost.

Hogy a magyar apostoli királyok hajdani koronázási városában tartandó kath. népgyűlésen a koronázottak szemlelemben, az apostoli szellemű két grófi elnöknek buzgalma bizton remélni engedi. Ugy legyen! Kívánja a tolnai hithű katolikusok nevében

Pécsey József tolnai prépost

Testileg ott nem lehetvén, ott leszek szellemileg, itthon pedig kérem Istent, hogy áldását a gyűlés munkálataira adja bőségesen.

Dobszay Antal pécsi kanonok.

Személyes megjelenésben akadályozva lévén, ez uton lelkesedéssel üdvözlő úgy saját, mint 12.000 híve nevében a nagygyűlést, vele az egyház szabadsága visszaszerzése irányult törekvéseiben határozottan egyet érez, azokhoz szívvel-lelékkel csatlakozik és rájuk Isten bő áldását kéri

Havlicsek pozsony-virágvolgyi plébános.

Felső-diósi hiveimmel szívem mélyéből üdvözlöm a kath. nagygyűlést s működésére Istennek dús áldását kívánom

Jedlicska Pál esperes.

Végtelenül örvendtem a megtisztelő meghívásnak, de nagy sajnálatomra nagymérvű elfoglaltságom miatt nem lehetek jelen a mai fényes ünnepen. Lélekben azonban együtt lelkesedünk.

Zichy Gyula gróf, növendékap
(Innsbruck.)

A szentlélek sok kegyelmet esd a szent törekvése. *Fischer-Colbrie* Agost (Bécs.)

Világiak.

Hálás köszönettel vettem e percben Méltóságod kegyes sajtókezi meghívását. Sajnálattal kell jelentnem, hogy fájdalom, nem jöhetek. Fontos körülmények innen távozásomat akadályozzák. Mély tisztelettel

Zichy József gr.

Pozsony város katolikus hölgyei lelkesülten csatlakozunk a nagygyűlés határozataihoz és reményteljesen várják a katolikus férfiak országszerte való szervezkedését szentegyházunk és hazánk dicsősítésére.
Gróf *Szapáry* Béláné.

Fogadd legőszintébb üdvözléseinket a mai ünnepélyhez, melynek sikerében legelőnkebb részt vesznek.

Gr. *Lamberg* Ferenc és Anna.

Egészségem akadályoz az utazásban és így személyesen nem jöhetek, de szíven és eszem ott időzik hogy lelkesüljön és erősöd-jék szeretetem, melylyel mindvégig lankadatlanul küzdeni fogok egyházam és hazám boldogságáért. *Otocska* Károly (Pozsony).

A nagygyűlésen elfoglaltságunk miatt meg nem jelenhetett katolikus hívek szívvel-lelékkel hozzájárulunk a lelkesedésből s legjobb tudomás szerint hozott nagygyűlési határozatokhoz. Isten áldását kérjük nemes ügyünk diadalához. *Téry* ügyvéd, *Rauso* kereskedő, *Dubniczky* számtartó, *Orbán* ügyvédjelölt.

TÁVIRATOK.

A költségvetési vita.

Budapest, nov. 19. (Ered táv.) A képviselőház ma a belügyi tárcát tárgyalja. Esterházy Mihály, Ivánka Zsigmond, Sággy Gyua és Sima Ferenc nem fogadják el a költségvetést.

Sima Ferenc felhozta a székesfejérvári kath. nagygyűlést és aggodalmasnak látja József főhercegnek a nagygyűléshez intézett táviratát az egyházpolitikai törvényjavaslatok szentesítésére vonatkozólag.

Városi és vidéki hírek.

— **A királyné nevenapja.** Örömmel ült ma az ország, Erzsébet királyasszonyunk névnapját. Milliök imája emelkedett az égi trón elé, hogy áldást boldogságot esdjen a nemzet békeangyalára. Nemes szívű nemzet csak nemesen róhatja le háláját felkent királyasszonyával szemben. Ünnepi díszet ölt, a minden királyok királyának templomába megy, hogy a legnagyobb Király üdvöt boldogságot biztosítson felkent királyasszonyunk számára. E forró imára hirta össze ma a székesegyház haranga városunk polgárait is. A szt. misét Steiner Fülöp megyéspüspök mutatta be nagy papi segédlettel. A misénél jelen voltak többek: *Say* Viktor altábornagy vezetése alatt az egész tisztakar; *Huszár* Agoston alispán vezetése alatt a megyei tisztakar; *Havranek* József polgármester élén a városi tisztakar; tovább *Zóbel* Gyula pénzügyigazgató stb. stb.

— **Esterházy Miklós Mór grófné** szül. Schwarzenberg Franciska hercegnőnek, mint annak idején megírtuk, Frauenbergben (Csehország) eltört a lába s e miatt kénytelen volt hosszabb ideig Bécsben az ágyat őrizni. Örömmel értesülünk most, hogy a grófné állapota már annyira javult, hogy már szombaton elhagyhatta az ágyat s férjével Székesfejérvárra jött s a honnan egyenesen Csákvárra hajtott.

— **Színház.** *Veszprémi* Jenő színtársulata f. hó 17-én szombaton tartotta bemutató előadását, *Herceg* „A három testőr“ című bohózatával és vasárnap *Lukács* Sándor „Az asszony verve jó“ című népszínművével. Az első est jó benyomást tett a közép számban megjelent közönségre, a mi részint a darab finom szellemességének tulajdonítható, de nem lehet megvonnunk elismerésünket a szereplők előadásától és az igazgató helyettes törekvéséért sem, mert az egész előadás azon benyomást keltette bennünk, hogy a társulat a múlt év óta művészi erőben gyarapodott. Különösen tapasztalható a haladás *Komlósi* Póna játékában, ki szép sikerrel adta *Lizi* szerepét. Kivüle *Déri*, *Tisztai* és *Sárdi* feleltek meg legfőbb feladatuknak. Az egész előadás általában jónak nevezhető. A második est kevésbé sikerült. *Posfai* Illa énekével sok tapsot aratott s az ő kellemes és természetes játéka kepezte a darab fénypontját. Mellette *Komlosi* és *Hatvani* tüntek ki leginkább. Ugy vettük észre mintha darab több ki hagyással lett volna színe hozva. (r. k.)

— **Szük körű ülés.** Az építkezésről szóló vármegyei szabályrendelet tervezett megbirálása végett f. hó 30-án délelőtt 10 orakor a vármegyeház 2-ik emeleti kistermében szűkebbkörű ülés lesz.

— **Halálos esés.** Márkus Mihály 74 éves, várpalotai lakos, a mint nekünk onnan írják, a napokban a Sárkereszturhoz tartozó *Zichy* majorban a Nádor esatorna felett levő 2 öl magasságu hidról véletlenül a esatornába esett. A szerencsétlen még élve huzták ki a vízből, néhány perc múlva azonban Márkus Mihály meghalt.

Melléklet a »Fejérmegyei Napló« 1894. november 19. számához.

A Székesfejérvárott 1894. november 18-án tartott
k a t h. n a g y g y ü l é s e n
 mondott
b e s z é d e k.

Dr. Steiner Fülöp

megyés püspök

megnyitó beszéde.

Dicsértessék az Ur Jézus Krisztus!

Tisztelt Nagygyűlés!

Lelkem legbensőbb örömevel és hálájával üdvözlöm a kath. nagygyűlést ez ősi városban, melynek talaját megszentelék honalkotó Szent István királyunk áldást osztó léptei; a magyar nemzet örök üdve s földi jóléteért rebegett forró imái, s hullatott könnyei, Apostoli működésének fáradhatlan buzgalma. Szétdult sírnál állunk, de e sir drága nekünk, szent királyunk, nagy Apostolunk földi maradványai nyugodtak abban. Néma sírnál állunk, de e néma sir hangosan kiált felénk: Itt nyugodott e haza legnagyobb Jótevője, itt nyugodott e haza nagy Apostola, ne feledjétek soha emlékét, ne feledjétek soha intelmeit!

E drága sírnál sereglettünk össze, hogy az egész ország színe előtt valljuk buzgón, lelkesen, katolikus hitünket, azt a hitet, amelyet Szent Királyunk vallott, azt a hitet, melynek szent zászlaját körülhordozá e haza minden térein, azt a hitet, amelyet mint legdrágább kincsét hagyományozá magyar népének, azon hitet, amelyre mint legbiztosabb alapra építé birodalmát, annak boldogságát s dicsőségét; azt a hitet, amely maradandó létet biztosított a magyar nemzetnek Európában. S midőn ma a katolikus szívek ezreit látom e sírnál kath. szent hitükről, Szent István hitéről, lelkesült örömben ünnepélyes vallomást tenni, lelkem szemei előtt elvonulnak dicső őseink milliói, a kik kath. hitünkkel szívükben zárandokoltak e szent sirhoz, hogy hálás lélekkel dicsőítsék a honalkotó Szent Királyt, buzgó imával esdjenek oltalmat Szentegyházuknak, királyuknak, hazájuknak, s a Szent Király imája által megerősítve keljenek Szent István hitének, a katolikus hitnek, Szent István örökösének, a magyar királynak, Szent István örökének, a magyar hazának védelmére.

Dicső őseink ragyogó példáján lelkesülve, igérjük ma ünnepélyesen Szent Királyunk sírjánál, hogy kath. Anyaszentegyházunkhoz s annak szentséges fejéhez. Krisztus Jézus földi helytartójához, rendíthetlen hűséggel s odaadó engedelmességgel s szeretettel fogunk ragaszkodni mindenkoron; igérjük, hogy kath. szent hitünket, s annak elidegeníthetlen jogait bátran s állhatatosan fogjuk vallani s védeni mindenkoron s mindenütt. a közélet terén épen úgy, mint a magán életben. Életünket, vérünket anyaszentegyházunkért s annak szentséges fejéért!

T. Nagygyűlés! Szent István sírjánál állunk. Itt tevő az egyház áldó keze századokon át a magyar király fejére Szent István koronáját; itt hangzott el századokon át a koronázó főpap imája, hogy a magyar nép hűsége rendületlenül legyen királya iránt: itt olvadt össze századokon át egy szívvé minden magyarnak szíve királyának koronázásakor; itt tört ki e hűséges szívből századokon át az első harsogó üdvkívánat: Eljen a király. Igerjük e sírnál ünnepélyesen, hogy törhetlen hűséggel és hódolattal ragaszkodunk Szent István örököséhez, forrón szeretett királyunkhoz. Életünket, vérünket királyunkért! Igerjük ünnepélyesen, hogy feláldozó keresztény hazaszeretettel fogunk szolgálni szent István alkotása, szeretett hazánk védelmének, boldogságának, dicsőségének. Rendíthetlen buzgalommal fogjuk megvédeni mindenkoron az alapot, amelyre építé Szent István királyunk e hazát. Életünket, vérünket édes hazánkért! Igerjük ünnepélyesen Szent István királyunk sírjánál, hogy buzgó ima fog szállni szívünkéből mindennap a magyarok Nagyasszonyához, a boldogságos Szűz Máriához, s Szent István királyunkhoz, Szentegyházunkért s annak szentséges fejéért, apostoli királyunkért, s az egész hazáért. Szent István királyunk hűséges gyermekei akarunk lenni utolsó lehelletünkig.

Istennek szent áldása legyen a kath. nagygyűlésen!

A kath. nagygyűlést megnyitom.

Esterházy M. Móric gr.

Előszó a nagygyűléshez.

Mélyen t. uraim! Ne várjanak tőlem nagy beszédet, fényes szónoklatot. Ha érzelmeknek egyáltalán kifejezést adni képes volnék, egyszóval fejezhetném azt ki: Isten fizesse meg idejöveteleket! Isten fizesse meg azon támogatásukat, melyben minket részerítenek az által, hogy messze földről ide gyülekeztek, hogy a mi munkánkbaa osztozkodjanak, Ismétlem: Isten fizesse meg!

Már gyakran voltam szemtanuja a kath. meggyőződés fényes nyilvánulásának. Számos kath. gyűlésben vettem részt én és vettem részt elnököltátsaim, de biztosíthatom önöket, hogy még ily fényes gyűlésnek, a kath. meggyőződés ily fényes megnyilatkozásának szemtanui, földtanui még eddig nem voltunk. (Lelkes éljenzés.)

De még külön is köszönetet kell mondanom önöknek T. uraim, hogy önök, kik a szó szoros értelmében velünk együtt éreznek, mert hiszen egy föld szülőttei vagyunk, — szavunknak engedve ide fáradni méltóztattak. Különösen köszönöm ezt a fejérmegyei katolikusoknak. (Lelkes éljenzés.)

Bebizonyította a fényes gyűlés, hogy az a szó, mely közel három évvel ezelőtt elhangzott, hogy szükséges a védekezés és a szervezkedés azokkal szemben, kik jogainkat megtagadni merészelték, melyeket Magyarország legelső apostoli szent királya hangoztatott ebben az országban. (Élénk helyeslés.)

Ő volt az, a ki ezt az országot, ezt az államot az európai államok színvonalára emelte. A kereszténység behozatala volt az, a mi ennek az országnak erőt adott és minket azzá tett, a mi vagyunk: katolikus nemzet! (Lelkes éljenzés.)

És midőn nem csupán ezen hagyomány-szerűleg reánk származott tanokat, alkotmányos jogainkat védjük, azt hiszem, az a vád, melyet ma gyakran hallunk, hogy mi a közrend ellen fellázadunk, — minket nem illehet. (Igaz, ugy van!) *Nem mi vagyunk azok, kik a nemzet egyetértését felbontani igyekeztünk, hanem azok tesszék ezt, kik ellenünk törnek ez jogainkat sértvén, alkotmányunk ellen is erőszakot gyakoroltak.* (Zajos helyeslés.)

De tisztelt Uraim, azt hiszem, hogy ma már nem elégséges a tiltakozás, a védekezés, hanem hogy ez a hosszú harc, ez az ádáz küzdelem nagyobb erőmegfeszítést igényel tőlünk. (Igaz, ugy van!)

Jogosan és helyesen jártunk el mind- eddig, midőn azon bajok ellen harcoltunk, melyek a küzdelem előterében állottak, midőn egyes törvényjavaslatok ellen szavunkat felemlítettük, midőn tiltakoztunk az ellen, hogy ezek a törvényjavaslatok törvényerőre emelkedjenek. (Helyeslés.)

Mi tudjuk, hogy nagy háborúk, nagy csaták alkalmával nem elégséges az, ha az előcsapatokkal megküzdünk, ha ezeket vagy legyőzzük, vagy olónyomulásukat megakadályozni igyekezünk. Szom előtt kell tartanunk az ellentábor hadi tervét és azt hiszem, — ha ezzel a hasonlat- tal élnem szabad, — hogy az ellen- tábor hadi tervével tisztában lehetünk. Az irány, mely jelenleg az országot urálja, mely jelenleg a közügyek terén is nyilván- nul éppenséggel nem nevezhető keresztény iránynak. (Igaz! Ugy van!) Ez az irány a mi ellenfelünk. (Igaz, Ugy van!)

Ha mi arra szorítokoznánk, hogy kizárólagosan a törvényjavaslatok ellen foly- tassunk háborút, hogy ugyszólván a törvény- javaslatokkal szemben elszigetelt — onge- delmet a kifejezésért — guorrilla-harcot foly- tassunk, akkor megdőne a mi igyekozatunk. *Szükséges tehát, hogy az ellentábor- ral szemben szervezkedjünk* (Zajos hosszantartó éljenzés) és hogy erős, legyőz- hetlen sereget állítsunk fel ellenfelünkkel szemben. (Zajos éljenzés, taps.) Ha mi ez irányban haladunk és odatörökszünk, hogy a katolikus meggyőződésből és a a katho- likus meggyőződés nyilvánulásából igazán egy vallásos katolikus hadsereg létesüljön ez országban, akkor én azt hiszem, t. Uraim, hogy mi azon nagy feladatnak legnagyobb részét már megoldottuk, *amit tőlünk vár ma ezen a napon az egész ország.* (Igaz! Ugy van!)

Uraim! Érzelmeknek eme kifejezése, kifejezése az önk érzelmeinek is. Szavaink óhajtok, ne hangozzanak el a pusz- tában, hanem vigyék tovább, vigyék haza házi tűzhelyeikhez, ha innen távoznak. Oktassák azokat, kik otthon maradtak, hogy *minden katolikus talpra álljon*, minden katolikusra szüksége van az országnak (Lelkes éljenzés.)

Hadat üzenünk. (Hosszantartó él- jenzés.) Hadat üzenünk már régen, de *ezt a hadat a mai nagygyűlés ünnepegyesen üzeni az ellen- tábornak.* (Lelkes éljenzés és taps.)

Szükséges a szervezkedés, hogy ezen hadüzenettől megijedjenek az ellenfelek. Tudják Önök, hogy a csillagos égboltozaton gyakran tűnnek fel szépen fénylő csillagok, az ugynevezett üstökösök. Bámulattal nézi azokat a nép és ha eltűnnek, elveszett a nyomuk.

Mi ilyen üstökösök nem akarunk lenni. Mi a politikai égboltozaton szerepet akarunk vinni folyton (Helyes). Nem akarjuk azt, hogy rólunk azt mondják párt nélküliek, pár- tonkivüliek. (Helyeslés.) Nem támaszt akarunk mi nyújtani azoknak a politikai pár- toknak, melyek szükségesek a közéletben, de elvárjuk a pártoktól a fölülről jövő tá-

maszt azon kérdésekben, melyek a mi szí- vünket nyomják már két óva és a me- lyek fájdalom — eddig kellő méltatásban nem részesültek. (Igaz, Ugy van!)

És ha mi a politikai pártoknak szer- vezkedésünk által, összeköttetésünk által támaszt nyújtunk, akkor kényszeríteni fog- juk őket, hogy minket is nagyobb figyelem- ben részesítsenek, minket Magyarország ka- tholikusait. a kiknek két nagy feladata van.

Az első, hogy *vallásos meggyőző- désünk szent pajszával vallásunkat védvén, védjük Magyarországot apos- toli királyságot.* (Zajos, lelkes éljenzés.)

A másik nagy feladat, hogy minden körülmények közt és minden alkalommal hangsúlyozzuk vallásos meggyőződésünket, uraim, politikai programba foglalni, a politi- kai program szűk korlátain belül kifejezni, ez itt él sziveinkben (zajos éljenzés.) onnek nyilvánulnia kell ugy, a mint ma nyilvánul és pedig olyképen, hogy a társadalom min- den férfában, minden asszonyában és senkit ki nem véve a társadalom minden réte- gében mint multkor is mondtam a leg- kisebb szellér kunyhó lakójától a legnagyobb magaslat fényes lakójáig, a ki Magyarország sorsa előtt virraszt és örökdi. — Ébredjen fel a tudat, hogy az apostoli kereszt nem esupán csak a magyar eimor alkotó része, nemcsak kereszt, de egyszersmind foszület is; (Élénk helyeslés) azon foszület, mely vallásunk jelvénye, mely sziveinkbe van vésvé, de egyszersmind fejünkbe, eszünkbe is s melyről azon szent sugarak minket megáldjanak a mely előtt kell, hogy térdet hajtsunk, valamennyien imádkozunk férfiasan nem tekintve azok gunyára, akik a mi érzelmeinket megérteni képtelenek (Zajos helyeslés.) — Tua luce dirige, te világíts apostoli keresztből kisugárzó világosság, abból a foszületből, mely a kereszténységet meg- világítja. (Szünni nem akaró lelkes éljenzés, taps.)

Dr. Major Ferenc

beszéde

a társadalmi szervezkedésről.

Mélyen tisztelt nagygyűlés!

Összejöttünk a szélrózsa minden irá- nyából, hogy itt tegyünk tanúságot szent vallásunk megmáshithatlan tanai fölött ez ősz kir. város falai között, Szt. István városában, hol kilenc századdal ezelőtt a kath. vallás alapköve tétetett le, melyet megingatni sem ellenségünk fegyvere, sem a százados török uralom nem volt képes.

Mégis jobban, mint valaha. kell, hogy tömörüljünk és egyek legyünk gondolkozás- ban, akaratban, de főleg cselekedetben; mert az ellenség önmagunk kobelében van, az alapot saját fiaink foszegetik.

Nézhetjük-e megingatását e biztos alap- nak, mely népünk szívében oly mélyen gyö- keredik, mely kísér a bölcsőtől a sirig s könnyűvé teszi azon súlyos percekét, me- lyekben az élettől bucsuzunk.

Valjon feleselrhetjük-e ezen biztos támaszt, melyet vallásunk nyújt a liberális- mus üres és hamis jelszavaiért, mely a kétség- beesés pillanatában nemhogy megövína, sőt bele dönt, melyből szabadulást a hitetlen életének kioltásában talál, melyek megújuló példáit, sajnos, naponta látjuk.

Nem-e ezen irányzat és hamis jelszavak szülők a hitközöny, melyből a teljes vallás- talanság és Isten-tagadás származik, össze-

zuzva a családi életet, megtölti a börtönöket, előtérbe tolja a nyers munka uralmát s megindítja az önvédelem harcát az egész vonalon.

Lesz majd — Isten ne adja, a liberális- eszmék diadalra jutásával is frigy, melyet házasságnak fognak nevezni, de a mely nem Krisztus rendelethe szerinti házasság s a melylyel kihál a keresztény családi élet, lesz társadalom, de eltűnnek a polgárok s helyükbe az ugynevezett világpolgárok lépnek, hol nincs vallás, haza, közérdek, csak önzés.

Azt mondtam tömörülünk kell, azért sereglettünk egybe, hogy egymást megérvén vallásunk iránt tántoríthatatlan lelkesedé- sel egyek maradjunk, visszatérve tüze- lyeinkre buzdítsunk és lelkesítsünk, főleg cselekedjünk és a szeretet fegyvereivel os- torozzuk, a mi ál és hamis.

Reá kell tehát közéletünkre és intéz- ményeinkre nyomni a kereszténység bélye- gét, mely ugy az egyek, mint az egész társadalom fennállására csak áldást hozó lehet.

Tömörüljünk, alkossunk, a hol csak le- het, minden községben kath. köröket, hol bátran és nyíltan beszélhetünk egymást megérvén, hol a folyton hangoztatott hamis liberális jelszavak nem botránkozhatnak, hol minden nemes ügy sérelme biztos védel- met talál, honnét vallásunk külső gyakorlása ünnepeink s szertartásaink, önzertes nyil- vánulása kiindul és régi fényében fog tű- dökölni.

Legyenek ezen kath. körök biztos me- nedékei és támaszai a keresztény hívőnek s kuforrásai azon erőnek, melyben minden nemes mozgalom élőtő gyökörét találja.

Ne legyen ez mélyen tisztelt nagygyű- lés csak tervezgetés, hanem tett, ne hol- napután, hanem már holnap!! nem kell ide semmi, csak kath. szív.

Nézzünk körül hánynak szíve dobog csak itt tetre Uraim, sorakozunk és a kath. kör megtestesül.

A kath. körök fontosságáról szólva lehetetlen figyelmen kívül hagynom egy nagy horderejű tényezőt, mely következményeiben kiszámíthatatlan és ez a folyton terjedő ipar fiatalságának nevelési kérdése.

Ma, midőn a mindenható pénz az ipart magába szívta és mint a polyp szálaival fogva tartja, hol a munkás nem családtag többé hanem csak gépezet — a belérték számba nem jó; hol van az az idő midőn a tisztas ipart őrök — a munkaadóval egy családot alkottak és második otthonát talál- ta a munkapad mellett.

Keres most is otthont az iparos ifju- ság, de nagyrésze hol találja azt — a mul- látó helyeken, — dorbézolással, hol testi és lelki erejét veszítve, munka kedve, beesület- érzése lassan kihál s rendbontó, felforgató, veszélyes eszméken tőri fejt.

Igen jól mondja Szentiványi az iparos ifjuságról szóló jeles értekezésében: „mint minden tudatlan és éretlen eszű ember, ők is a vallást veszik guny és foszegetés alá műhelyekben, hol az Isten nevét csak ká- romlással lehet kiejteni, mert ki hitről, er- köletről mer beszélni, azt kimarják bar- lagjukból.”

De nézzük csak minő messzire jutott Belgium, főleg Franciaország, hol a vallás- os talajt vesztett ipar majd a szocializmus- sal, majd a kommunizmus és anarchizmus- sal fenyegeti és ássa alá az egész társa- dalmat.

A boszorkány-könyha már nálunk is üzi aknamunkáját, csak a balga nem látja a forrongó látát, mely az egész társadalmat felperzseléssel fenyegeti, ha csak ideje ko- rán a hit világaival és szeretet fegyverével résen nem állunk.

Ez az osztály az, mely hivatva volna a fejlődő államok alapját alkotni és ép ez az osztály inog, sülyed, testileg lelkileg sze- gényedik, lázad s veszélylyel fenyegeti az egész társadalmat.

De vajjon számon kérhetjük-e őket egészben? erre megfelel Kolping a legényegylet megteremtője, ki mondja: hogy e nép osztálylaj, melyből pedig a tulajdonképeni polgárosztály fejlődik — rendszerint kevesebbet törődnek az emberek, mint egy fereggel, és nem-e így van, csak egyre utalok az ipartanonok elhagyatott lehet mondani embertelen sorsára, mely mindent igazol.

A mulasztás tehát a társadalomra hátrul, mely látja a veszélyt és nemhogy visszatartaná, hanem új tápot ad és kivonja alóla azon kis valláserköltési alapot is, melyen a javítás lehet.

Csodálható-e akkor, ha a tekintély ellen hadat izen és vele önmagának is sirját ássa, mert nincs vértézve a hit — megnyugvó, világító és reményt nyújtó szent ihletől.

Hol vannak kath. legényegyleteink? És az a kevés, mi van, nem-e mostoha gyermek? Tengődni engedjük azt az árva intézményt, mely ntolsó falat kenyérünket is jogosan követelheti.

Hol van a kath. legényegylet központi szervezete hazánkban?

Németország, Ausztria mind mind óriási magasságban állanak e téren fölöttünk, mert cselekvő központjuk van.

Adjunk erőt és támogassuk testtel lélekkel a meglévő kath. legényegyleteket és azok meg fogják menteni és nemesíteni az iparos osztályt, melyre annyira számol a haza jövője.

De egy nagy hiányt látok még, hogy mint földmives országban ezt művelő fiataloknak eddigelő egyletei nincsenek, mely eszme méltó a felkarolásra, ugy a földmives ifjuságnak is az iparos ifjuság egyletének megfelelőleg lenne egy vallás erkölcsi alapon nyugvó katolikus köre, hol lelkileg és szellemileg művelődhetnének, nehogy a fent osztorozott tévtanok ugymint a szocializmus és anarchizmus közülük is beférközhessék.

Midőn egyesült erővel a cselekvés terére lépni akarunk számolni kell egy nagy hatalommal és ez az irodalom, főleg a journalisztika.

Ez azon tényező, mely minden hova beférközik és ép azért értéke kiszámíthatatlan, mely ép úgy lehet áldást hozó — a mit végzetet skna munkát, megfertőzve a tiszta és józan gondolkodást, uralomra kergetve a hamis közvéleményt, más részről elnyomva vagy kizsákolva elhallgatva a valódit, melynek méltóságát kiütés, kiesnyítő meghazudított értékkel bocsájta közközre.

Tekintsünk vissza a közelmult időkre s meggyőződhetünk, miként tombolt féktelen tollal a liberális sajtó nagy része majd, hogy az utca sarával dobálózott ugyanyira, hogy maguk a liberálisok kifakadtak, hogy már nem lehet lapott irmodoránál fogva kézbe venni.

Nagyon csodálódik, ki azt hiszi, hogy e céla-tos megtevésése a közhangulatnak ez uton talajra nem talál, előre készítette azt már a hitközöny és hitéletünk hanyatlása, nem csodálható tehát, ha az alszemérem és folyton kiálló liberalizmus modern jelszavakkal felicomázott torz szülöttje sokakat az igazak közül is tévedésbe ejt.

Azért szeged-szeggel, toll ellen tollal kell fellépünk. Ismét tetteket kérünk Uraim! Tertullian mondja: „hogy a mint terjed a rossz, ugy kell terjedni a jónak is“ a ki elbirja a tollat, vegye fel, akinek az is nehéz, forduljon el az istentelenség és destruktio irodalmától s ne vegyen kezébe mást mint tisztességes betűt.

Tömörülünk kell tehát és cselekedünk a keresztény irodalom fejlesztésére és támogatására és ne sajnáljuk filléreinket áldozatul hozni e mindennapi kenyérért; mert csak a kath. újságirodalom megzmosodásától várhatjuk az annyira erkoresosult izlés megjavulását és igaz ügyünk biztos diadalát.

Nagy a mulasztás a téren — annál nagyobbak kell lenni a cselekvésnek, ha bukni nem akarunk, pedig diadalmaskodnunk kell, mert igazságunk alapját kilenc

százados multunk vetette meg, melyet a 19-ik század forgó szele kimozdítani nem lesz képes, legfőjebb csak beszenyezheti, melynek megtisztítására és elsöprésére kell hogy tömöröljünk.

Tömörölünk kell tehát, kik még erősen állunk hitünk szent palástja alatt, alkossunk kath. köröket, kath. legényegyleteket és földműves ifjusági egyleteket, teremtsük meg és erősítsük a keresztény irodalmat és álljunk részt mindenhol, ha csak nem akarjuk, hogy eimerünkben a hármias bérczek tetején tündöklő kereszt helyét a pogány hitelenség s hitetlen szabad kömiveség jelvényei foglalják el.

Nyilvánítsuk hangosan itt, hol vallásunk és állami életünk ezredéves fennállásának bücsője ringott, itt Szent-István nagykirályunk sirja fölött, hogy vallásunkhoz tántoríthatatlan ragaszkodunk, annak tanait és hitelvit sértetlenül fentartani akarjuk, s azokat semmiféle hamis jelszavakért fel nem áldozunk.

Tömörüljünk-cselekedjünk Isten áldását kérve munkánkra.

Ifj. dr. Zichy János gróf

beszéde

a politikai szervezkedésről.

Mélyen tisztelt katolikus nagygyűlés!

A katolikus társadalom az egész világon még soha sem volt nagyobb izgalomban és forrongásban, mint ma, midőn harcok és ütközetek sinterét képezik a társadalom, a parlamentek s a családi tűzhely eddig esendes szentélye.

Micsoda riadó ez uraim? micsoda háborgása a kedélyeknek s a meggyőződéseknek? Nem szalma láng az, a mely oly magasan lobogva félemlít bennünket, hanem pusztító, romboló tűzvész, mely fenyegeti a társadalom létét.

A tévelyek haren ez az igazsággal, a tagadás küzdelme a pozitív hittel, a felekezetenélküli államok ütközete a kath. egyházzal.

Mi hitbuzgó katolikusok, kik ez utolsó néhány évvel annyi lelki aggályon, annyi keserűség, annyi csalódáson mentünk keresztül, mi kik látjuk, hogy hazánkban 1892. febr. 26-ika óta a mai napig, meddig haladott előre a felekezetenélküli kormány a kath. dogmák elleni harcban, s a felekezetek közti békés egyetértés feloldulásában, csak mi vagyunk képesek sejtetni, hogy hol fog végződni ezen óriási morális dekadencia. Az eddig felekezetenélküli állam, ma már — fájdalom — vallástalan állam lett; az állam, mely eddig semlegességénél fogva a felekezetek közti békét volt hivatva őrizni; a felekezetenkívüliség, a hitelenség dogmája alapján hadat izent minden pozitív hitnek, tehát nemcsak nekünk, hanem minden felekezetenek is. És ezt hazánkban a kormány, mely politikájában a korlátlan vallászsabadság, a fékevesztett materializmus alapjára helyezkedett, másképp nem is tehette; mert ezen elveknek mégis folyamánya, logikai konkluzója, — mint a hogy az igazságügy-miniszter ur több ízben kifejezte magát — a felekezetenküliségnek, vagyis az atheizmusnak törvénybe iktatása.

Mélyen tisztelt katolikus nagygyűlés! Ezen elv végrehajtásának, megvalósításának politikai horderejét csak az képes felfogni, aki eltudja magának képzelní azt a vállalatot, mely a szenvedélyek által vezérelt, minden ideálokól kivetkezett, a vallás erkölcsöll teljesen megfosztott ember képében fog előttünk állani. Ez az ember a jövő civilizációjának zászlóvivője. Szomorú jövő, melynek ily alakjai lesznek! Nem jól mondom Uraim! nem szomorú, hanem iróztató lesz ezen jövő, mely romja fog lenni mindannak, a mit mi gondtal, szorgalommal, kitartással építettünk és gondoztunk.

És ezt nem látják vagy nem akarják látni az államok; nem, pedig azért, mert nem eszmékért küzdenek, nem pozitív cél elérését ütették ki maguk elé, hanem jelszavak után indulnak és teoriákat hajhásznak. De az államok mögött már nem jelszavak és teoriák, hanem az anyagias vad szenvedély áll, mely élvezni és örülni akar, mely a jelent akarja kizsákmányolni azért, mert nem hisz a jövőbe, s mely a szenvedélyek mórarába akarja ölni egész multjának szenvedéseit, a jelen esalódását s a hittel együtt eltűnt reményeit.

Fájdalom ezen irányba, ezen felfogás érvényesítése felé hajtatik jelenleg a közvélemény egy része, s ezen körülmény képezi okát a társadalmi kérdések mai bonyolult voltának. Hogy volna tehát képes az állam megoldani a nagy társadalmi problémákat, midőn ő maga azon az uton halad, maga azon elveket vallja és követi, melyek ezen társadalmi kérdéseket létrehozták, azokat oly bonyolódottakká, oly gordiusi természetűekké tették. S ezt a körülményt, — hogy t. i. az állam képtelen megoldani a társadalmi kérdéseket, maga az állam vallja be akkor, midőn ezen problémáknak társadalmi uton való megoldását sürgeti, s csakis egyedül a társadalmakban bizik, hogy e kérdéseket legalább részben megoldva, segíteni fog az állam létet fentartani. De midőn az állam ezt propagálja és egyetemen tanítatja, mit látunk? Látjuk egyszerűen azt, hogy a társadalmak, — a világiak és az egyháziak egyaránt — az állam omnipotens souverénitása által elnyomatnak.

S látunk akkor egy omnipotens souverén államot, mely elnyomja a vallás erkölcsi alapon álló egyházi társadalmat, hogy maga az atheus tehát vallás erkölcsi nélküli alapra helyezkedjék, szemban az egyház isteni souverénitásával. Tisztán áll tehát most előttünk a kép. A valláserköltés nélküli állam küzd a valláserköltési alapon álló egyházzal ellen.

Ily körülmények között m. t. kath. nagygyűlés, hiába akadnak egyesek, kik az ékeszölás erejével a dialektika hatalmával bizonyítani, akarják, hogy lehet erkölcs vallás nélküli.

En kereken tagadom ezt szemban minden sofizmával, melyet csak a közel multban hallottunk elhangozni a kormány padjairól, tagadom, hogy az emberiség lehetne erkölcsös vallás nélkül; mert csak a vallás képes az emberi elmét és kedélyt fékezni a szenvedélyeken, melyek tudvalévőleg befolyásolják és vezérik a tömegeket, csak a vallás képes tehát létrehozni azt a benső az érzelmek nemes harmoniáján nyugvó erkölcsi bazist, melyet elvont idealizmus, vagy külső presszió nem lesz képes megteremteni soha.

A szabad Isten hirdető nagy francia forradalomban, akkor tehát midőn a szenvedélyek uraldoztak ugy szólna a világon — hangzotak: el azon nagyfontosságú szavak egy forradalmár ajkairól: ha nem volna Isten ugy kellene egyet csinálni, hogy a beléje helyezett hit és félelem által megfékezessük a vad szenvedélyeket. Ma ezt kell mondanunk uraim, midőn a társadalmi kérdések chaosából született örüiten szenvedélyes anarchizmust látjuk napról napra fejlődni és tért hódítani: ha volnának Isten tagadók, mint a hogy — fájdalom — vannak is, ugy ha lehetne inkább kényszeríteni kellene őket arra, hogy higgyenek nem pedig sophizmak, segélyvel az ugvis szenvedélyes tömegnek bizonyítani igyekezni azt, hogy teljesen jogos és törvényes megtagadni az Isteni tekintélyt.

Látva ezen áramlatot m. t. kath. nagygyűlés, mi hitbuzgó katolikusok örömmel fogunk kezét mindazon más felekezettűekkel, kik szemban a modern törekvésekkel velünk együtt fenn akarják tartani minden áron az isteni tekintélyt szemban az állam atheizmusával.

Ha mi ma — u r a i m — kath. pártot akarunk szervezni ez országban, ezt nem csupán felekezeti szempontok parancsolják,

hanem társadalmi okok is sürgetik. Nem a felekezetek harcolnak ma egymás ellen, mint hogy ez a reformáció után volt, hanem az összes felekezetek együtt fognak küzdeni az Istent tagadókkal ellen.

Igenis, pártot akarunk szervezni a katolikus ügy diadalra juttatására a választók nagy táborában akkor, midőn a híthű katolikusokat hívjuk fel arra, hogy tömörüljenek, de mint mondánk, testvérek gyakran szólítjuk fel a velünk való küzdelemre a más vallású buzgó hívőket is, hogy közös ellenségünk — többet mondok — az állam leghatalmasabb ellensége ellen harcoljunk, — mely nem más, mint a tagadás szelleme. A reformátusok általam mélyen tisztelt püspöke Szász Károly megadta a reformátusoknak a jelszót akkor, midőn ő maga is sikra szállott a főrendiháznak egyik nyilvános ülésén az atheizmus a felekezetnélküliség ellen és ez is azt bizonyítja, hogy mi katolikusok midőn ezen áramlat ellen szervezedünk, nem az állam elleni küzdelemre készülünk, nem kulturharcot akarunk vívni, hanem dogmákon alapuló hitünk és ezen hit tanainak egész hatalmával azon deorganizáló eszmék ellen lépünk sikra, melyek alkalmasak arra, hogy rövid idő múlva lángba és vérbe borítsák a társadalmakat.

Mi nem azon szellemtől vagyunk áthatva, melyet a középkorról előítélet és rosszakarat vádol és hirdet midőn a modern kor kínzóseit akarjuk lenyírni, hanem éppen ellenkezőleg a legnagyobb szolgálatot készülünk tenni a mai államnak, midőn a katolikus egyház keresztényies erkölcsös befolyása által akarjuk a keresztény társadalmakat megmenteni, hogy erényei által regenerálhassuk a dinamittal aláaknázott állami épületeket, — adja Isten, hogy ne késsünk el ezen önzetlen nagy munkánkkal, hogy az államnak, mely még ma önerőjéből megmenthetné magát — ne kelljen később halottaiból újjá születni.

Midőn mi tehát m. t. kath. nagygyűlés egy országos katolikus pártot akarunk szervezni, melyhez sorakozásra hívjuk fel az összes hívőket ne merjen bennünket senki sem roszhiszeműleg vádolni azzal, hogy az állameszme ellen izgatni, hogy az állam tekintélyén csorbát ejteni, hogy az állam épületefalain rést ásnak akarnak.

Nem, mi az államépület megszilárdítására, az állameszme megerősítésére hívjuk fel hitsorsosainkat, mert megvagyunk erősen győződve arról, hogy nem a mi egyházunknak legnagyobb ellenségei az Istent és minden tekintélyt tagadó radikálisok — mert a mi egyházunknak a pokol kapui nem fognak soha sem erőt venni — hanem ellenkezőleg a legfőbb tekintély tagadói, a tekintély elvének lábbal tiprói, az anarhizmus előhírnökei éppen az államnak legnagyobb ellenségei; s ha az állam nemcsak hogy, gyenge vagy tájékozatlan arra, hogy magát megóvja ezen félelmetes ellenségtől, hanem elég könnyelmű vagy romlott, hogy atheus politikája, egyházellenos üzemei és a felekezeteknek egymás ellen való izgatása által még nevelje és erősítse is ellenségeit, akkor mi polgárok fogunk összeállani egymásnak fogunk kezét adni s vált válnak vetve fogunk az eszmék küzdelemén és a politikai jogok gyakorlatának mezején az állam legnagyobb ellenségei ellen küzdeni, csak azért, hogy megmentjük az államot, a társadalmi együttlét egyedüli formáját, azt az államot, melynek képviselői ma bennünket sértenek, a mi dogmáinkat illetik tisztelatlansággal, az egyház jogkörét csorbítják, s az Istent tagadást akarják törvény által szentesíteni.

Igy állván a dolgok, mi határozottan tisztelhet követelünk működésünk számára az államhatalom képviselőitől, mert ők ugyan kétségbe vonhatják elfoglaltságuk folytán mozgalmunk szükségességét, de nem szabad kétségbe vonniuk azt a jóhiszeműséget s honszerelmünket, melylyel sietve

jövünk megvédeni, megmenteni államot és társadalmat.

Szervezedünk tehát mélyen tisztelt nagygyűlés a választó kerületekben; mondjuk ki, hogy nem lehet jó hazafi az a ki nem buzgó hívő s a ki a mostani politikai áramlattal haladva az Isten tekintélyét, mindáramlattal tekintélyt tehát az állam tekintélyének is alapját romba akarja dönteni, a felekezetnélküliség törvényesítése által; nem lehetnek jó keresztények azok, a kik a házasság államosítása által azt bár formailag rendezve, tényleg megfosztották erkölcsi tartamától és annak szentségi voltát megtagadva, kitépték gyökerét az emberi szívemből, hogy átplántálják a törvénykönyv rideg paragrafusába, melyekhez a szívnek semmi köze sincs; nem az igazi haladás embere az, a ki egy nem keresztény vallás recipiálása által vissza akarta terelni az emberiséget a keresztény kultúra előtti korbába, mikor még epedve várták az Üdvözítőt, mintegy jelezni akarván ezáltal azt, hogy az üdvözítés ténye csak fikció volt, — nem lehetnek jó hazafiak azok, a kik a rombolásban és tagadásban talájk fel életelőjüket, mert munkára, törekvése, szeretetre és összetartásra van szükségünk, nem pedig pusztításra gyűlöletre és bomlásra. A katolikus egyház akkor még, mikor nem mért reá csapást a protestantizmus keletkezése, alkotott kulturát, jólétet és boldogságot, a reformációval kezdődött meg a bomlás, és keletkezett a társadalmi bajok oka, a *negáció*, mely ma már mindent még az Isten létét is tagadja. Mi katolikusok tehát, kik nem állunk egy ingatag alapon, hanem a megváltás óta ugyanazon dogmák szilárd közikáján, csak mi vagyunk, csak mi lehetünk hivatva arra, hogy ezen változatlan hit alapján szervezedünk és alkuvást nem tűrő következetességgel, követeljük jogainkat egyházban államban és társadalomban.

Az egyház java- és tekintélyének emelése lesz az állam felvirágozása s egy hatalmas, biztos alapokon nyugvó államban lehet csak boldog, nyugodt, virágzóva fejlődő kulturális, gazdasági és társadalmi élet, adja Isten, hogy mielőbb legyen ez így *szeretett hazánkban*.

Dr. Marsovszky Endre

beszéde

a kath. autonomiáról.

Mélyen tisztelt nagygyűlés!

Dieső emlékü első királyunk, szent István birodalmát a keresztény katolikus vallásra alapította.

A következő századok folyamán egyház és királyi hatalom szoros kapcsolatban állva véve fáradoztak a birodalom szervezésén, s az ország védelmében. A kath. főpapság békében úgy, mint háborúban mindig a nemzet vezetői közt volt. Ők képezték az ország első rendjét, képviselve voltak a királyi tanácsában, később pedig helyet foglaltak az ország kormányhatóságában. Egyházi tekintély gyarapította a világi hatalmat. A mi katolikus vallásunk övezte körül a magyar királyság magasatos jelképét, a Szent Koronát ama rajongó kegyelettel, mely ma minden magyar szívében mély gyökeret vert.

Vizont pedig apostoli királyaink sohasem mulasztották el ama páratlan előjogokat, melyeket a kath. egyház egyes ügyei körül Szent István királyunk szerzett volt, a kath. egyház gyarapítására felhasználni.

E benső viszony nem változott akkor sem, midőn a reformáció tanai a XVI. század óta hazánkban tért foglalni kezdetek. Szemben a mind több szabadságot nyújtó protestantsokkal, a kath. egyház mindenben megtartotta fényes közjogi pozícióját. Később pedig, a törvényesen bevett vallásfelekezetekkel szemben a r. kath. vallás, mint uralkodó államvallás jelentkezett. A kath. fő-

papság megtartotta törvényes befolyását az ország kormányzására; a kath. egyház nyújtotta legfőbb kegyuri jogokból folyó ügyek vagy közvetlenül Ó Felsége a Király mint legfőbb kegyur által, vagy pedig az ő nevében, kizárólag kath. közegek által, tisztán kath. szellemben intéztették.

Igy maradt ez mindaddig, míg az 1848-diki, korszakot alkotó reformok az alkotmánnyal együtt, a katolika egyház állását is lényegesen megváltoztatták.

Az 1848. XX. tez. 2. §-a ugyanis ki. mondotta a kath. egyházra s az összes törvényesen bevett vallásfelekezetekre nézve a tökéletes egyenlőség és viszonyosság elvét; ez által pedig a kath. vallás elvesztette államvalási jellegét. Elvesztette a kath. egyház továbbá ama közvetlen befolyását is, melyet addig az ország kormányzására bírt, mert az 1848. III. tez. Szt. István birodalmának kormányzását egy parlamentáris felelős miniszteriumra, tehát egy felekezetnélküli hatóságra bízta.

Jóllehet a kath. vallás s az összes bevett vallások közötti egyenjogúság 1848-ban törvénybe írt iktatva, s ez által a kath. egyház is igényt nyert ugyanarra az autonóm szabadságra, melyet régebbi törvények alapján a protestáns felekezetek házában élveznek, mégis a kath. autonomia létesítésére törvényes intézkedések nem történtek. És ezért, és mert az 1848. III. tez. 7. §-a a nagyobb egyházi javadalmaknak — egyenesen Ó Felségének fenntartott — kinevezési jogát miniszteri ellenjegyzéshez kötötte, a gyakorlat pedig azt a miniszterium javaslatához, és ugyszólván döntő szavazatához fűzte, ezért intézi még ma is kath. alapítványainkat és kath. intézeteinket a felekezetnélküli miniszterium és annak háttérben a parlament, mely nem katolikus, vagy legalább nagyrészt nem az.

Hogy ez a helyzet ellenkezik a vallásoknak az 1848. XX. tezikben proklamált egyenlőségével, hogy az a kath. érdekeket mélyen sérti, hogy az tarthatatlan, azt a kath. főpapság csakhamar felismerte, a nagyméltóságú püspöki kar folyamodott is még a 60-as években ezen sérelem orvoslása iránt Ó Felségéhez.

De elismerték a kath. autonomia jogos és szükséges voltát irányadó kormányférhaink is, köztük maga báró Eötvös József néhai vallásügyi miniszter is, kinek egyes felhívására indultak meg királyi jóváhagyás mellett 1869-ben ama tárgyalások, melyek feladata volt a kath. autonomia feletti tanácskozás.

E tárgyalások több ízben újból fölvetettek, azonban sajnos, a kath. autonomia mindaddig megvalósítva nincs.

A kath. autonomia ellen szeretik mint legyőzhetetlen akadályokat felhozni, egyrészt egyházunk hierarchikus szervezetét, másrészt pedig az apostoli király kegyuri jogait.

Az előbbeni érvet eléggé megcáfolja az Erdélyben tényleg fenálló kath. autonomia, valamint azon körülmény, hogy a nagyméltóságú püspöki kar maga is az autonomia létesítése mellett van.

Es kik azok, kik törekvéseink ellenében a királyi kegyuri jogra hivatkoznak? Azok, kik e jogot szeretnék a maguk világi céljaira kihasználni; azok, a kik részére diceő emlékü első királyunk e jogokat bizonyára nem szerezte!

Mélyen tisztelt nagygyűlés! Én a magam részéről nem kételkedem egy perczig sem, hogy sikerülend a kath. autonomiát egyházunk hierarchikus szervezetének megfelelő alakban, az apostoli királyi kegyuri, és az állam felügyeleti jogának sérelme nélkül olyképp szervezni, hogy az a kath. világi elem bevonása mellett egyházunk mindama ügyeit intézhessen, melyeket ma a parlament kormány intéz.

Az ilyképp szervezett kath. autonomia azután nemcsak a kath. közszellemet fejlesztené hatalmasan, hanem eredményezné azt is, hogy szent vallásunk külső ügyei végre ismét kath. szellemben intéztetnének.

Kalocsay Alán Gyula

beszéde

Az egyház és a szocializmus.

Méltóságos megyés Püspök Ur!
Nagyméltósága és Méltóságos Elnök Urak!
Mélyen tisztelt Közönség!

A tudomány s a kultúra egyik diadálát a másik után aratja századunkban. Az emberiség nagyobb adományokat tán soha sem nyert, mint korunkban. Nagyböszörményi fölfedezések sem történtek soha. Az állami s közgazdasági téren nagyobb fejlődést, felpezsdülést egyetlenegy korszakról sem jegyzett föl a történelem.¹⁾

S mégis mindeme fényt, diésőséget és diadalt folyton követi a legötöttebb árny. Az államok és társadalmak külsőleg hatalmasok, de bensejükben forrongás és elégedetlenség honol. Óriási tőkék és pénzösszegek szerepelnek a világpiacon, mint azelőtt soha, — de a nagy tömegek napról-napra jobban szegényednek. Az élvezetek s a fényűzés a társadalom minden rétegében a legmagasabb fokra emelkedett, — de a nagy tömegben a szegénység, a nyomorúság s ezzel az elégedetlenség eddig nem ismert fokra hágott. S ebből az olynomott és szegény tömegekből fölkelt a *szocializmus*, a *modern államok és társadalmak felelmes ellensége*. Eleinte csak itt-ott, elvétve mutatkozott. Ma már megszálta van mindenfelé. Elterjedt hírlapokkal, népes egyetkekkel, lelkes agitátorokkal bir, sőt Német- és Franciaországban, valamint Belgiumban már mint politikai párt is szerepel. A választási urnától a parlamentbe küldik a szocialisták képviselőiket.

Hazánkban a szocializmus e külföldi mozgalmait sokáig közönyvel nézték nemesek a hírlapok, hanem az államférfiak is. Abban a hamis meggyőződésben ringatták magukat, hogy a szocializmus csak a gyár- ipar túlproduktójának a szüleménye, s ép azért, minthogy hazánk első sorban földművelő ország, itt a szocializmus gyökeret nem verhet. Azonban a legújabb események, a magyar alföldön már 2-3 év óta meg-megújuló szocialis villongások a földet művelő munkásosztály körében, — a pécsi kőszénbánya-munkásoknak, valamint a különböző iparágak budapesti munkásainak mind sürűben előforduló s mindig szélesebb gyűrűkben terjedő sztrájkjai — tényekkel, tehát elég világosan constatálják azt a szomorú tényt, hogy a szocializmus hazánk munkásrétegeiben, és pedig mind földművelői, mind ipari, mind pedig gyári munkás rétegeiben is jó talajra talált, gyökeret vert s ma már nálunk is megszálta van, — s nálunk is veszélyezteteti a társadalmi rendet és nyugalmat, ha kellő orvoslásra nem talál.

Különbösen is nem kellett volna divináló képesség annak megjósolásához, hogy a szocializmus hazánkban is fel fog lépni s itt is széles rétegekben fog elterjedni. A szocializmus ugyanis nem áll szükségképpen okozati összefüggésben a gyárak számával s a gyár- ipar túlproduktójával. *A szocializmus a vallásból kivetkőzött, a vallás iránt elhidegült szegénységnek természetes fejleménye, s legyen bár egy ország tisztán földművelő ország, ha az igaz vallásosság a társadalom zömében hanyatlak, abból kivész: egész természetesen fog azon társadalom szegény része a gazdag ellen a szocializmus nevében és fegyverével föllépni.*

A szocializmus ugyanis minden fájában és nyilvánulásában: a *magántulajdon* vagyis a *birtok* és a *munka* természetadta s a vallás által is szankcionált fogalmait helytelenül magyarázta. Ezen helytelen magyarázatnak végső gyökere pedig a *földi élet* céljának helytelen felfogásából keletkezik. Kinek ne jutna e tételnél önkénytelenül

eszébe a szocializmusnak ókori nyilvánulása, a régi római köztársaság legelső éveiből, a Kr. e. V. századból a plebejusok mozgalma és Menenius Agrippa historiai nevezetességű példázata? Minden idő- s korbéli szocializmus lényege egy. Ugyanaz, mit előbb állítottunk. A tartalom mindig ugyanaz, csak a kiadás változik.

Ha tisztelt Uraim! az ember élete nem nyúl a földön túl, — ha a miként itt kezdődik, úgy itt végződik is, akkor igazuk van a szocialistáknak; mert akkor a vagyon- egyenlőtlenség ellen nemesek helyén való, de jogos is a küzdelem és mindenben a munka értéke keresendő és fizetendő. Mert ha nincs földöntúli élet, — akkor miért töltsék a szegény munkás, hogy míg mások a vagyonban duslakodnak, s az élvezetekben kifáradnak, addig ő még a mindennapi megélhetésért, élete nyomorult tengetéseért is küzdeni, fáradni kénytelen?

A szocializmus — bátran kimondjuk — az *anyaágias*, a *materialis világnézetnek természetes folyamánya*. Ez történeti tények által beigazolt valóság. Igaz, hogy az ipari és mezőgazdasági különféle válságok, a tulproductio, a kapitalizmus, a gyár- ipar, a minden korlátozástól ment szabadverseny iparban és kereskedelemben, másrészt a kereskedők önkényes kartelljei és ringjei az eladókál szemben, agadhatlanul igaz, hogy mindez olaj a szocializmus tüzeire, — de a tüzet magát az *anyaágias világnézet, a földi élet céljának helytelen felfogása hozta létre.*

Ez a szocializmus lényege, alapja és kútfeje és természete. De viszont ez a természete egyttal rámutat e társadalmi rettentő baj orvoslásának legfőbb eszközeire is.

Kötelessége ugyan az államnak is okos törvények által a szocializmus terjedését akadályozni. Kötelessége az ipar, a kereskedelem, a mezőgazdaság viszonyait szabályozni, a kapitalizmus túlkapásait korlátozni, a munkások s a termelők jogos érdekeit védeni, — de az *állam e téren csak a tűz továbbterjedését akadályozhatja meg, a tüzet magát el nem oltthatja*. Se Drakó vértörvényei, se Solon, „teherkönnyítése”, se Coriolán reakciója, se a Grachusok önfeláldozása, se a történetileg hírhedt „panem et circenses” nem nyújthatnak itt gyökeres orvoslást.

Állami törvényekkel nem lehet a birtok és a munka helyes fogalmait becsépegtetni az emberi szívekben. Valamint paragrafusokkal az emberek felfogását sem lehet szabályozni a földi életből.

Pedig a szocializmus csak akkor veszteli el erejét, ha e három kérdésben a helyes felfogás nyer tért nemesek a szegények, hanem a gazdagok; nemesek a munkások, hanem a munkaadók lelkében is. Mert ki kell jelentenünk, — bármily kellemetlenül hallják is némelyek e szót:

a szocializmus nem egyedül a szegényeknek, na negyedik rendnek e három kérdés körül támadt helytelen felfogásából eradt, hanem épen a negyedik rendben, ez a helytelen felfogás nagyrészt onnét származik, mert a munkaadók, a gazdagok is e három kardinalis kérdést helytelenül fogva fel, — a szegénységet kizsákmányolták, lealacsonyították, elnyomták.

A szocialis kérdés megoldásában tehát Uraim! az egyháznak, a vallásnak jut a főszerep s az állam saját jól felfogott érdekében csak akkor jár el helyesen, ha az egyháznak minél nagyobb szabadságot, minél nagyobb oltalmat ad, hogy jétékony hatását a társadalom minden rétegére zavartalanul gyakorolhassa.

Mert valjon elmondhatjuk-e, hogy a felekezetenküli kormány több mint negyed százados fennállása alatt, hű safárja volt egyházunknak?

Valóban nem!

Mert az eddigi kormányokat az egyházi vagyoni és szellemi érdekek megóvása és kezelésében, kath. intézeteink vezetésében, nem a kath. szellem, hanem ellenkezőleg, határozottan világi pártérdek és gyakran egyházellenes szellem vezette.

1848-ig a kath. kormányhatóságok voltak vallásunk legerősebb védnökei; de a mióta az ország kormánya felekezetenküli lett, azóta, ez országnak kilenc millió kath. honpolgára némán kénytelen szemlélni, mint intézik saját egyháza ügyeit oly irányban, mely vallásának érdekeivel sokszor homlokegyenest ellenkezik. Mert hiszen azt az autonóm szabadságot, mely megadatott egy század előtt protestans polgártársainknak, azt ma sem nyerte még el a kath. egyház, azon egyház, melynek anyai ölébe kilenc száz év előtt Szent István királyunk letéve országát, nemzetét, azon egyház, mely vezére, nevelője volt nemzetünknek, azon egyház, mely viszontagságos multunkban soha egy percre sem szűnt meg tántoríthatlan hűségű támasza lenni a hazának és a királynak!

Mélyen tisztelt nagygyűlés!

Mit követelünk?

Követeljük, mert követelni jogunk van, hogy a mennyi önkormányzati szabadságot hazánkban a protestans felekezetek háborítlanul élveznek, ugyanannyi adassék meg nekünk is; követeljük, mert követelünk szent vallásunk érdeke kívánja, mert e nélkül a katolika egyház hazánkban nem szabad: a kath. autonómia létesítést!

Valamint régi autonóm vármegyéink voltak ama védbástyák, melyekben apáink nem egyszer mentették meg a veszélyeztetett magyar alkotmányt, éppen úgy fogná a kath. autonómia szent vallásunkat és egyházunkat új sánccokkal körülárkolni. És e sánckor bevehetnek lesznek, mert azok védelmére, e magyarháza minden katolikus polgára meg fog jelenni!

Mélyen tisztelt Nagygyűlés!

Kath. vallásunkra, kath. egyházunkra nehéz napok járnak; számosak ellenségeink és nagy azoknak hatalma.

De ütött immár az ébredés órája. Széles e hazában a katolikusok lelkiismerete megmozdult, már sorakozunk; s ha eljön a küzdelem napja vezéreink szavára kiállunk egyttől egyig a porondra.

Ellenfeleink azt mondják, hogy fegyvereink ósdiak és elavultak. Igaz, azok oly régiék, mint a világ; mert a mi fegyvereink *jog és igazság*.

De ne feledkezzünk meg nehéz küzdelmeink közepette még egy hatalmas tényezőről: és ez az *apostoli király*, ki homlokán hordja Szent István koronáját, kire a dicső elődök hosszú soráról szállott a katolikus hit és a kathvlikus szellem. Ő neki köszönhetjük a mit eddig is katolikusok javaink, alapítványaink, vagyvnyunkból birunk, neki azt a mit nevelőintézeteink és egyházi szervezetünk irányában a katolika hit üdvözítő szelleméből megtalmozva és fentartva látunk. Ő benne birjuk, benne szeretjük azt a hatalmat, mely velünk egyet érez, melynek érdeke sok százados történetünk folyamán mindvégig egy volt a kath. érdekekkel; azt a hatalmat, mely minket el nem hagyhat anélkül, hogy saját magáról is le ne mondana.

Igy azután a győzelem el nem maradhat. Csakkitartás kell. Az pedig bennünkhiányozni nem fog soha. Mert hiszen katolikusnak lenni annyit tesz, mint törhetlen hűséggel csüggeni egyházunkon; katolikusnak lenni annyit tesz, mint az utolsó véreseppig, szívünk utolsó dobbanásáig mindent feláldozni Istenért! Királyért! Hazáért!

Marsovszky Endre.

1) V. ö. Bougaud „A kereszténység és korunk” előszavát.

Engedjék meg t. Uraim! hogy egy-két rövid szóval rámutassak arra, minő része van az egyháznak a szociális kérdés megoldásában?

I. Az egyház tanítása arról a három kardinális kérdésről, melyeknek helytelen felfogása a szegényt okvetlenül szocialistává teszi, oly határozott és oly világos, hogy bátran elmondhatjuk: *nem lenne szocializmus, ha szegény és gazdag, munkás és munkaadó e három kérdésben az egyház tanítását valland magának.*

Az egyház összes tanításának alapját az a tan képezi, hogy az embernek nem végezője a földi élet, — hogy a földi életet a siron túl egy másik örökké tartó követi, — melyben a mindentudó Isten boldogságot vagy kárhozatot ad a szerint, a mint a földön Isten törvényei szerint vagy azok ellen élünk és cselekedünk.

Már most t. Uraim! ha a szegények szívét és gondolkodásmódját átjárja ez a tanítás, a szegénység minden keservében, a nyomor minden sulya alatt marad reményük s nem fogják helyzetüket teljesen kétségbe ejtőnek tartani. Ha e tan szívébe vésődött, még az igaztalan elnyomásban is meglesz a megnyugtató tudat Isten igazságosságáról, a ki egykor az elnyomót lesujtja s az elnyomottat fölemeli; — ha szívébe vésődik e tan, — tiszteletben tartják a leghevesebb kísértésben is a *tizparancsolatot*, mely a magántulajdont isteni törvény erejével védi.

De tiszt. Uraim! ha ez a tan kihal a munkásnép szívéből, — ha a túlvilági élet, Isten igazságossága és itélele kétség emlékeiből: ki fogja és hogyan ezt a munkás népet megnyugtani?...
»Honnan²⁾ virrad fel egy napsugár, a mely az elsötétült elmét földérintené, a mely a sajnó szívet a csüggedés dád sugalmaitól, rémeitől megszabadítva, a teljesített kötelesség szentesített nyugalmaiban megtartaná?... A mely pillanatban a ker. religio a szívökből távozik, az élet tilka megfelfelömlenni lesz, a kisebb nyomornak is megszűnik túrhelősége, a lelki sötétség rémeket szül, a roskadozó lélek gyilokról révedez, gyilokról másnak vagy magának számára! Egy világ kereszt, hit, remény és szeretet nélkül, e világ nem világ, hanem pokol, melyben semmi rend, hanem örök irtózás lakozik.«

De Uraim! a mint már említettem, a szocializmust nem egyedül a munkásnép idézte elő. Hozzájárultak ehhez a gazdagok, a tőke urai is. S a szocializmus orvosolva igazán csak akkor lesz, ha a gazdagok is hallgatják és meghallgatják, szívökbé vésik és követik az egyház tanítását a túlvilági életéről, Isten igazságosságáról és itéletéről. Mert ebben az esetben nem fognak teljesen elmerülni a földi javakba, nem ezekben keresik boldogságukat, — nem fogják elnyomni, kizsákmányolni a szegényt, nem lesznek könyörtelenek, — tudva azt, hogy Isten előtt számot kell egykor adniok földi sáfarkodásukról.

Ez az egy tan Uraim! többet használ a szocializmus terjedése ellen, mint a törvényparagrafusok, szuronyok, detektívek — vagy akár a mánticherek milliói. De csak akkor, ha e tan szegény és gazdag egyaránt zsinormértékének veszi az életben. A mint

az egyház Krisztussal odakiáltja a gazdagoknak: „Mit használ³⁾ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kártallja? — a szegénynek is megmondja: Boldogok⁴⁾ a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa.

Igen tisztelt Uraim! a szocializmus terjedése ellen legbiztosabb ovószer a keresztény világnézet megszilárdítása. Maga Hartmann Ede,⁵⁾ a hirbédtt berlini atheista bölcsész azt mondja: *»a napjainkban vívott társadalmi harcnak utolsó és legnagyobb jelentősége azon kérdés eldöntésén fordul meg, hogy vajjon az ez idő szerint való emberiségnek öntudatára a túlvilág, vagy a földi lét, az ég vagy a föld bír-e nagyobb sulylyal?«*

De éppen, hogy az ég birjon nagyobb sulylyal a földi érdekeknél és életnél, szükséges, hogy ezt a tan kordin csepeg-tessük a gyermekek szívébe, hogy ezt folyton ápoljuk, fejlesszük a gyermekekben, a felnöttekben, a családban, a társadalomban és az államban. Tehát a szocializmus ellen nem vallás az iskolában, nem vallás az egyénben, nem vallás a családban, nem vallás a társadalomban vagy államban, hanem a szocializmus ellen a *vallásos iskola, a vallásos egyén, a vallás által megszentelt s ekként vallásos családi élet, vallásos társadalom, Isten törvényeit tisztelő, tehát vallásos állami kormányzat* szükséges. Ebben azt hisszük, egyetért velünk minden az emberiség javát szívében hordozó honpolgár, legyen az bármely kor felekezeti híve. Ezt az elvet, mint a mai kor „*unum necessarium*“-át „*egy szükségességét*“ proklamálta és pedig egyhangulag proklamálta a legtöbb felekezeti és hatalmas Anglia egyházi kitűnőségeinek mult évi dec. hó 5-én, Londonban a Holborn Town Hall-ban, a munkások lelkes barátjának G. W. E. Russel indiai államtitkárnak előkléte alatt a szocializmus kérdésében tartott gyűlékezete. Az előtű államtitkár a legelőkelőbb közönség jelenlétében hosszasan fejtegetvén a keresztény vallás viszonyát a munkás kérdéshez a többek között hangsúlyozta, hogy *»az egyháznak feladata, sőt kötelessége kijelenteni, hogy abban a pillanatban, midőn a tudomány által támogatott tőke összcútközssbe jut a keresztény erkölccsel, nem a keresztény erkölcsön a sor, hogy engedjen. Hanem igenis a ker. vallás dolga az ily törekvésnek útját állnia.«*

Az egyház e téren megteszi mindazt, a mit tehet. Csak bár az állam minél több teret engedne az egyháznak az iskolákban a vallásos nevelésre! Az egyház nem elégszik meg az iskolákkal sem, kath. legényegyleteket, iparos tanonc-egyesületeket alapít, melyeknek főcélja ismét a keresztény hit ápolása a leendő iparosokban. *A kibén ez a hit erős, abból nem is lesz egyikönnyen szocialista.*

II. Második kardinális kérdése a szocializmusnak a *munka és annak viszonya.*

Természetes, hogy e téren sokat kell az állami törvényhozásnak tennie a munkaidőt, az éjjeli munkát, a gyermekek és a nők munkáját, az elaggott s beteg munkások segélyezését s a munkabért szabályozó intézkedéseivel. — Mind ez azonban csak kevesbítheti, de meg nem szüntetheti a keresztény érületből kivetkőzött munkás és munkaadó között az elégtelenséget.

4.) Máté V. 3.

5.) Die Krisis des Christentums in der modernen Theologie Berlin. 1880 Vorwort.

6.) „Bpesti hírlap“ 1893. dec. 9. sz. „Közgazdasági rovat.“

A munkát csakis a keresztény felfogás nemesíti s könnyíti meg, — mely szerint míg a munka nehéz és keserves volta egyrészt a bűn büntetése s ezért nemcsak a szegénynek, hanem a gazdagnak is egyaránt kötelessége a munka, a dolog; másrészt minden munkának a földi bér és haszon mellett, ha azt Istennek ajánlvá végezzük, örök jutalmat is nyer. Régi, de mindig új és mindig kedves és becses tan, mint a mindig megújuló tavasz. Maga a kereszténység alapítója JÉZUS KRISZTUS is mint munkás, mint ács a munkásosztályt megszentelte, megnevesítette, s a Krisztus által alapított egyházban számos szerzetesrend alakult, melyeknek tagjai a nehéz munkát, a földmívelést és iparüzést önként vállalták és vállalták magukra. A sok közül legyen elég utalni a trappista rend olaszboni, boszniai „Mária-Sterni“ és délafrikai Cap-földi virágzó telepeire.)

S a mi meggyőződésünk szerint általában ez volna egyik leghathatósabb orvoslás a szocializmus ellen: az alföldi munkásmozgalmak fészkebe földmíveléssel foglalkozó trappista-szerzetesek telepítése. Mi sem hat jobban a szegény munkás népre, mint ha látja hogy vannak, a kik önként azt a sorsot vállalták magukra, melyet ők minden áron lerázni akarnak.

De a mint a keresztény vallás a munkát megszenteli, úgy ez a munkaadó is figyelmezteti, hogy a munkás levont bére az égbe kiált boszuért, ⁷⁾ hogy a munkással szemben neki is vannak kötelezettségei úgy is, mint embernek; úgy is, mint kereszténynek, s ha a munkást erejénél felül kényseríti a munkára, vagy ha nem adja meg neki az életfenntartásra szükségességeket, melyekhez neki feltétlen joga van, épp úgy vétkezik, mint az a munkás, a ki idegen birtok és tulajdon után nyul. Senkisé hangoztatja nagyobb sulylyal a „*suum cuique*“ elvet, mint az egyház a szegénynyel szemben éppen úgy, mint a gazdaggal szemben s éppen ezen elvnek helyes, jobban mondva *telkiismeretes* alkalmazása mellett lesz egyetű lehetséges a munka értékének helyes szabályozása.

III. A szocializmus harmadik kardinális kérdése a magánbirtokra, a magántulajdonra vonatkozik, melyet a szocializmus igazságtalannak tart s melynek lerontására törekszik.

A katolikus egyház míg egyrészt Krisztussal a tizparancsolat isteni törvényéből egy i—ottát sem enged s így a magánbirtok sérthetelenségét védi, másrészt a birtokosok kötelességeit a szegényekkel szemben oly határozottan hangsúlyozza, hogy habár a vagyoni egyenlőség elvét mint az isteni gondviselés intézkedésével ellenkező elveti, az egyenlőtlenségéből keletkező elkeseredést megszünteti. A szegény elé állítja *Krisztus példáját*, a kinek nem volt hová fejét lehajtani, s a Krisztust követő szigorú szabályú szerzeteket, melyeknek tagjai önként lemondanak a birtoklás jogáról; míg másrészt a birtokosok előtt hangoztatja az alamizsnadást a keresztény jótékonyág kötelezettségeit. Társulatokat, egyleteket alapít a szegények fölségélyezésére — legyen elég csak az áldásosan működő szent Vince-egyletekre hivatkozni, kánonjai által kötelezi a javadalmas papokat a jótékonyág gyakorlására s a mire a papokat kötelezi, arra inti, buzdítja a vagyones híveket is a leghathatósabb okot: Krisztus szavait hozva fel: *A mit a legesekelebbnek tesztek — nekem tesztek.⁸⁾*

A kath. egyház büszkén hivatkozhatik a középkorra, a mikor egyház tanítása és elvei voltak az emberek irányítói. „Ratzinger, Janssen és Ehrle történeti adatokkal bizonyították be, hogy egy korban sem

6.) V. ö. „Lebensweise der Trappisten.“ Marianhill-Kalender. Natal, Süd-Afrika 1889. 42—138. II.

7.) Jak. V. 4.

2.) L. „Kath. Szemle“ 1889. II. füzet Simor J. megj. nyitójá.

3.) Máté XVI. 26.

ben léteznek, hogy ezekben a kath. igazságnak ne legyen szava, hogy ezeket ne a kath. felfogás szerint kelljen intézni, az ismétlem, a katolicizmusnak nem ismerése, és ellentétben áll az egész történelemmel, mert a mióta emberek élnek, a társadalmi és emberi ügyeket mindig főleg a hit törvényei szerint igyekeztek berendezni, érvényesíteni az életben Isten akaratát és igazságát, mert a megnyilatkozott ker. igazság az, mely hivatva van a világot megújítani, boldogítani és ehhez hozzájárulni, minden kereszténynek kötelessége. (Élénk helyeslés.) *Attól minket senki el nem tithat, hogy ily értelemben folytassunk politikát.* (Élénk helyeslés.)

De ezek az urak nem értik, ha azt mondjuk nekik, mert ők azt kívánják, hogy mindenki az ő sablonjuk szerint azt mondja: én liberális vagyok, én konzervatív vagyok. Pedig erről a kath. igazság semmit sem tud, az pártokat nem ismer. Mi lelkiismeretünk és Isten igéje szerint e hazának polgárai vagyunk, *mi vagyunk a kath. nép Magyarországon. Ha akarjuk, a kath. nép pártja.* (Élénk éljenzés és taps.) Hát én nem vagyok nép? (Zajos éljenzés.) Oly nép vagyok, mint bárki más, ezt nem hagyom magamtól elvitatni. (Éljenzés.)

De nekünk nem kis pártot hanem a *katholikusok nagy pártját kell alkotnunk Magyarországon.* (Igaz! Ugy van!) Ezen *kath. néppártnak* a kath. igazságokat kell érvényesítenie Magyarországon; el kell süpörnie azokat a hibás felfogásokat, melyek az országot szerencsétlenné tehetik (Helyeslés), és a kath. igazság a polgároknak is határozottan előszabja kötelességüket. Az nem jó katolikus, a ki nem hí alattvalója a törvényes királynak. Szt. István utódjának, a korona fölkelet viselőjének. (Élénk helyeslés) és erre nem szükséges hivatkozni, mert a mi saját hitünk is ösztönöz arra, hogy felséges urunk iránt hódoló ragaszkodással és *hálddal* viseltetünk (Élénk helyeslés).

A történet folyamában láttuk azt, hogy Magyarországon mindenkoron a katolicizmus volt legbiztosabb alapja azon szerződésnek, melyet pragmatika szankciónak nevezünk és melynek a 67-iki kiegyezés az időhöz alkalmazott kifejezése. Ezt a frigyét a haza érdekében szívünk sugallata szerinti kötelességérzetből akarjuk fentartani és szilárdítani, de fentartani és szilárdítani akarjuk atyáink példája szerint a katolicizmus érdekében is, mert az Magyarországon a katolicizmusnak erős támasza (Élénk helyeslés).

És mi, *tudjuk, hisszük és reméljük, hogy felséges királyunk, szeretett uralkodónk, mint katolikus velünk együtt érez az ő akaratát nem lehet a mi hitünk megrontója.* (Zajos helyeslés és tetszés.) Nem lehet a katolicizmusnak alárendelése bármely más, időszerinti, mulékony és Isten törvényével ellenkező felfogás alá. (Zajos éljenzés.)

De határozottan fejezem ki magamat. *Mi politikai akciót akarunk.* (Igaz, ugy van.) *Mi politikailag magyar katolikus párt akarunk lenni,* (Zajos helyeslés) *a magyar kath. népnek pártja.* (Hosszantartó zajos éljenzés.)

De ez a pártprogram még nem egy politikai program. Azt a programot az élet fogja kifejteni. Ebben a programban benne van a fejedelem iránti hűség, pragmatika szankció és a kiegyezéshez való ragaszkodás. Ebben a programban benne van katolicizmus és a katolikus hit fentartása. Ebben benne az *egyházpolitikai törvényeknek ellenzése most és mindenkor.* Ebben benne van az, hogy a katolikus hitigazság szerint a hazaszeretnek és az istenfélelemnek kell a polgárok közti viszonyokat szabályozni. Azért benne van az *mind, a mi a munkás, a kisbirtokos sanyargatott néposztályaink érdekében áll* és a katolikus hit is követeli azt, hogy megadassék az embernek az, hogy a földön megélhessen. A katolikus élet felfogása kívánja, hogy a vagyon és a család ne legyen mulékony semmi, mely mint a szellő elrepül, hanem annak állandósága legyen és azért a magyar családi birtok fentartását és megőrzését is magába foglalja a programot (zajos helyeslés), nehogy a birtok mindentől dobra kerüljön. És ezeket a kérdéseket a katolikus igazság fényénél meg lehet és meg kell oldani. Ugyanis a felebaráti szeretet követeli azt, hogy jóllehet büszkék vagyunk magyar hazafiságunkra, — *más embereket is, kik ez országban élnek és az Isten nem magyaroknak teremtette őket, szintoly jó hazafiak és szeretett polgártársaknak tekintsük, mint mi vagyunk: hogy annak a nyelvét a templomból, ha más nyelvet nem ért, iskolából ha más nyelven nem művelődhetik, kiszorítani ne engedjük.* Adjuk meg mindenkinek

a magáét, és *ne rójuk fel másnak azt, hogy anyanyelvét szereti.* Egyik magyar, egyik tót, egyik oláh, de mind egyforma hazafi, hisz az Isten által nekik a lélek képzésére adott Isten adománya a nyelv. Mi katolikusok azt kívánjuk, hogy egy akol legyen egy pásttorral, de valamint nem tőrjük, hogy minket más akolbeliek megrugdáljanak úgy tőrjük azt, hogy Isten kimondhatlan irgalmában nem fogja engedni, hogy az ő szent hite ne dobassék martalékul elleneiknek és egyesíteni fogja abban az egy nagy kath. akolban egy kath. pásttor alatt a világ minden népeit. (Ugy legyen!) De, *hogy ebből a kath. programból valóság legyen, annak első feltétele az, hogy becsülets alapján járjunk el a képviselő és más választásoknál.* Megvesztegetés és más hasonló befolyások illetéktelen érvényesítése becsületesség, véték az Isten, a haza és lelkiismeretünk ellen. Megrovandó az, a ki teljesíti és a ki hagyja magát. Mert senkit sem lehet akaratán kívül megvesztegetni és a presszió sem valami nagyon félelmes, ha egy öntudatos ember ellen akarják alkalmazni. Ennek következtében az első és a legüdösebb azt hirdetni, hogy *ne hagyja magát senki megvesztegetni egy pár nyomorult fillér árán, ne hagyja magát senki a keresztény hittől eltántoritani. Ezen az alapon kell nekünk a kath. pártot szervezni.* Hiszen hogy egy kis példát hozzak fel egy nagy emberről, mert az emberi dolgok nagyon kicsinyek s a nagy emberek mindig kisebbek lesznek, De ak Ferenc volt az első, a ki megrótt a vesztegetést. Ez nem gyermekies és naiv felfogás, mert nem volt gyermekes és naiv felfogás, mert Deák nem volt gyermek és a politikában nem volt naiv és még is azt tartotta, hogy becsületes uton kell a politikát csinálni manapság. Természetesen ez utilitárius korban kinevetik azt az embert, ki azt hiszi, hogy becsületes uton lehet politikát csinálni. De *mi nemcsak becsületes uton, de hű keresztényekként, lelkiismeretünk szerint fogunk politikát csinálni és ezt érvényesíteni fogjuk Isten segítségével és szeretett felséges királyunkéval.* És ez alkalommal szeretettel emlékszem meg felséges királynénkról a kinek holnap névnapiját üljük (Éljen!) a kinek a magyar nemzet hajlama és tradíciója szerint a legtöbb jót, a mit élvez, köszöni. (Szünni nem akaró éljenzés.)

A szabad ég alatt tartott gyűlés lefolyását és beszédeit holnap reggel külön lapban közöljük.